

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rozvoj hudebních dovedností dětí mladšího věku v hudebním kroužku

Musical skills development of young aged children within musical club

Marie Studničková

Vedoucí práce: PhDr. Jiřina Jiříčková, PhD.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy, specializace na hudební výchovu

2023

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Rozvoj hudebních dovedností dětí mladšího věku v hudebním kroužku* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. 04. 2023

Marie Studničková

Poděkování

Chci poděkovat své vedoucí diplomové práce PhDr. Jiřině Jiříčkové, PhD. za odborné vedení při psaní práce, cenné rady i za trpělivost a milý přístup. Děkuji za vstřícnost a konzultace, které mě vždy posunuly v psaní práce o kus dál. Dále chci poděkovat Mgr. Věře Matzenauerové, která mi byla oporou při realizaci praktické části a sdílela se mnou mnoho cenných rad z hudební pedagogické praxe. Poděkování také patří FZŠ prof. O. Chlupa, která mi umožnila uskutečnění výzkumu. Také chci skutečně poděkovat své rodině a příteli za podporu při psaní.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá specifiky hudebního rozvoje dětí mladšího věku a didaktickou aplikací hudebních činností v rámci hudebně výchovného kroužku. Dítě mladšího věku je definováno jako dítě ve věku od 5 do 8 let. Cílem práce je nabídnout námět pro pedagogickou praxi, shrnout a ověřit vybrané podmínky pro hudební vyučování.

Teoretická část shrnuje současné poznatky o psychickém i hudebním rozvoji dětí mladšího věku. V hudební rozvoji se zaměřuje na předškolní a mladší školní věk. Dále se jsou zde shrnuté vědomosti o hudebních dovednostech a o hudebních činnostech, tedy o pěveckých, poslechových, instrumentálních a hudebně-pohybových. Součástí je také seznam vybraných metodických materiálů pro hudební pedagogy. Nakonec je zde představeno devět vzorových scénářů pro hudební vyučování, které obsahují různé náměty aktivit a výukové materiály pro práci v hudebním kroužku. Scénáře vycházejí z vlastní pedagogické praxe autorky.

V praktické části práce jsou scénáře ověřeny v praxi na FZŠ prof. Otokara Chlupa v Praze a doloženy shrnutím reflektivního rozhovoru od žáků, sebereflexí a komentářem provázející paní učitelky. Součástí této části je také rozhovor se zkušenou hudební pedagožkou a skupinový rozhovor se žáky. Na začátku si autorka stanovuje hypotézy, které v závěru verifikuje. Následně jsou vyvozeny závěry pro pedagogickou práci.

Klíčová slova

hudební rozvoj, hudební kroužek, děti mladšího věku, hudební činnosti, náměty hudebně-výchovných aktivit

Abstract

The diploma thesis deals with the specifics of musical development of younger children and didactic application of musical activities within the music education club. A child of younger age is defined as a child aged from 5 to 8 years. The aim of this thesis is to offer a theme for pedagogical practice, to summarize and verify selected conditions for quality music teaching.

The theoretical part summarizes the current knowledge about the psychological and musical development of young children. The focus in musical development is on preschool and younger school age. It also summarises knowledge about musical skills and musical activities, i.e. singing, listening, instrumental and musical movement. This section concludes with a list of selected methodological materials for music teachers. Nine sample scenarios for music teaching are presented, which contain various activity themes and teaching materials for music club work. The scenarios are based on the author's own teaching practice.

In the practical part of the thesis the proposed ideas and materials are tested in practice. They are supported by self-reflection, comments from the music teacher and feedback from the students. Conclusions are drawn for pedagogical work. This part also includes an interview with an experienced music teacher and a field research, including a group interview with students, following up on these teaching materials and their practical implementation within the Prof. Otokar Chlup School of Music in Prague.

Keywords

musical development, music lesson, young aged children, musical activities, themes of music education activities

Obsah

Úvod	8
1. Charakteristika dítěte mladšího věku.....	9
1.1 Psychický vývoj dítěte mladšího věku.....	9
1.1.1 Teorie psychosociálního vývoje osobnosti E. H. Eriksona.....	10
1.1.2 Teorie kognitivního vývoje J. Piageta	10
2. Hudební vývoj dítěte mladšího věku	12
2.1 Hudební vývoj dítěte.....	13
2.2 Vybrané etapy hudebního vývoje.....	14
2.2.1 Předškolní věk	14
2.2.2 Mladší školní věk.....	15
3. Specifika hudebního vyučování	16
3.1 Hudební činnosti.....	17
3.1.1 Pěvecké činnosti	18
3.1.2 Poslechové činnosti.....	20
3.1.3 Instrumentální činnosti.....	22
3.1.4 Hudebně pohybové činnosti	23
3.2 Hudební schopnosti	25
3.3 Didaktické materiály pro učitele hudební výchovy	27
4. Hudební kroužek	30
4.1 Scénáře hudebního kroužku	31
4.1.1 Scénář č.1	31
4.1.2 Scénář č.2	34
4.1.3 Scénář č.3	37
4.1.4 Scénář č.4	39
4.1.5 Scénář č.5	41

4.1.6 Scénář č.6	43
4.1.7 Scénář č.7	45
4.1.8 Scénář č.8	49
4.1.9 Scénář č.9	53
5. Praktická část.....	56
5.1 Ověření scénářů	56
5.2 Výzkumné hypotézy	57
5.3 Zhodnocení realizované výuky	58
5.4 Skupinový rozhovor.....	76
5.5 Vyhodnocení skupinového rozhovoru	77
5.6 Souhrn zjištění ze skupinových rozhovorů	80
5.7 Verifikace hypotéz.....	81
5.8 Podněty pro hudebně-výchovnou praxi	82
Závěr.....	83
Seznam použitých zdrojů.....	84
Seznam obrázků	87

Úvod

Hudební vyučování je důležitou součástí vzdělávacího procesu na základních školách. Jeho cílem je rozvíjet hudebnost žáků, poskytovat jim vhodné podmínky pro rozvoj jejich hudebních dovedností a podporovat jejich kreativitu. Zároveň významně přispívá k rozvoji celkové osobnosti dítěte a vytváří základy pro jeho další vzdělávání a kulturní rozhled.

Cílem této diplomové práce je nabídnout náměty pro pedagogickou praxi a shrnout vybrané podmínky pro hudební vyučování dětí mladšího věku se zaměřením na rozvoj hudebních dovedností při hravých hudebních činnostech. Práce je určena pro hudební pedagogy, kteří se zabývají výukou dětí mladšího věku a hledají inspiraci pro svou pedagogickou praxi.

Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku dítěte mladšího věku a jeho psychický vývoj, který je klíčový pro pochopení hudebního vývoje. Práce se opírá o dvě významné teorie v oblasti psychického vývoje, a to o teorii psychosociálního vývoje E. H. Eriksona a teorii kognitivního vývoje J. Piageta. Hlavní důraz je věnován hudebnímu vývoji dítěte mladšího věku a jeho průběhu, který je kontextem hudebního vývoje předškolního věku a mladšího školního věku. Dále jsou zde popsána specifika hudebního vyučování a hudebních činností, mezi které patří pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně-pohybové. Práce se také věnuje hudebním schopnostem dítěte a metodickým materiálům pro učitele hudební výchovy, které jsou vhodnými prameny pro hudební vyučování. Na závěr jsou zde představeny vzorové scénáře pro hudební vyučování, které jsou založeny na vlastní pedagogické práci autorky. Celá teoretická část má za cíl shrnout současné poznatky o hudebním vývoji dítěte mladšího věku a nabídnout ucelený přehled všech důležitých aspektů hudebního vyučování.

Praktická část práce se zaměřuje na ověření scénářů v pedagogické praxi, které je doplněno zpětnou vazbou od žáků formou shrnutí skupinového rozhovoru, sebereflexí a o komentář provázející paní učitelky. Obsahem této části je také rozhovor s provázející paní učitelkou a skupinový rozhovor se žáky. Autorka si také stanovuje hypotézy, které v závěru práce verifikuje a vyvozuje následně závěry pro hudebně-výchovnou práci.

1. Charakteristika dítěte mladšího věku

Periodizací dětského vývoje se zabývalo v minulosti mnoho odborníků. Lze jej dělit na tři základní složky, které jej komplexně utváří. Jsou jimi *biosociální vývoj*, *kognitivní vývoj* a o *psychosociální vývoj*. Popis jednotlivých oblastí je uveden v kapitole 1.1.¹

Mezi nejznámější periodizaci patří například členění dle české psycholožky Marie Vágnerové. Ta dělí dětství na *prenatální období* (9 měsíců, období od oplodnění po porod), *novorozenecké období* (porod-1 měsíc), *kojenecké období* (1 měsíc-1 rok), *batolecí období* (1 rok-3 roky), *předškolní období* (3 roky-6,7 let) a na *školní věk* (6,7-15 let). *Školní věk* dále člení na *raný školní věk* (6,7-8,9 let), *střední školní věk* (8,9-11,12let) a na *starší školní věk* (11,12-15 let).²

Švýcarský psycholog, filozof a pedagog Jean Piaget dělí kognitivní vývoj dítěte na *senzomotorické stádium* (0-2 let), *předoperační stádium* (2-7 let), *stádium konkrétních operací* (7-11 let) a *stádium formálních operací* (11/12-15/20 let).³

Pro účely této práce lze tedy dítě mladšího věku charakterizovat jako dítě ve věku od 5 do 8 let. Po vzoru teorie kognitivního vývoje švýcarského psychologa, filozofa a pedagoga Jeana Piageta (2010) je možné toto období definovat jako syntézu druhé polovinu *předoperačního stádia* a první polovinu *stádia konkrétních operací*. Dle členění české psycholožky Marie Vágnerové (2000) lze dítě mladšího věku vnímat jako propojení *předškolního věku* a *raného školního věku*.

1.1 Psychický vývoj dítěte mladšího věku

Psychický vývoj je hlavním předmětem zkoumání vývojové psychologie. Lze jej popsat jako postup, při kterém dochází ke vzniku, rozvoji a proměnám množství různých psychických procesů a osobnostních vlastností jedince. Je důležité také zmínit tři hlavní oblasti tohoto vývoje, které jsou součástí jeho komplexního pojetí.

První oblastí je podle Vágnerové (2000) *biosociální vývoj*, který se zabývá problematikou tělesného vývoje jedince. Dále je zde *kognitivní vývoj*, který je základním pilířem pro všechny

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 11-12. ISBN 80-7178-308-0.

² Tamtéž, s. 63-319.

³ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, s. 256-258. ISBN 978-80-262-0714-6.

psychické procesy, které se zabývají lidským poznáváním. Poslední oblastí je *psychosociální vývoj* věnující se sociálním a osobnostním vazbám, rolím a charakteristikám osoby ve společnosti.⁴

Všechny zmíněné oblasti mají společnou závislost na vnějších i vnitřních faktorech a okolnostech, které pak utvářejí nesrovnatelné a jedinečné podmínky pro každého člověka. Tyto faktory, na kterých závisí komplexní psychický vývoj jedince, lze definovat jako *dědičnost* a *prostředí*. Dědičnost je spojená s vnitřními vrozenými dispozicemi, které definují vrozené genetické předpoklady. Naopak prostředí působí na jedince vnějšími interakcemi, jeho vývoj je tedy závislý na jeho vlastní proaktivitě a na sbírání zkušenosti, tj. učení, které jej může ovlivnit pozitivně i negativně.⁵

1.1.1 Teorie psychosociálního vývoje osobnosti E. H. Eriksona

Dle teorie psychosociálního vývoje osobnosti *E. H. Eriksona* lze dítě mladšího věku zařadit do dvou vývojových fází, které nazývá *iniciativa proti vině* a *příčinnost proti inferioritě*⁶. První fázi, která se definuje v rámci předškolního věku a trvá od 3 do 6 let, lze pojmenovat jako období iniciativy a aktivity. Tato fáze je také charakteristická rozvíjejícími základy svědomí a vnitřní potřebou rozšiřování sociálních kontaktů mimo rodinu a vrstevnické okruhy. Druhou fází, která trvá od 6 do 12 let a jedná se tedy převážně o školní věk, lze definovat jako období snaživosti. V tomto období dítě usiluje o dobrý výkon, přeje si prosazení a úspěch, rozvíjí se jeho svědomitý vztah k povinnostem a definuje jej hodnocení a sebehodnocení jeho práce.⁷

1.1.2 Teorie kognitivního vývoje J. Piageta

Základním prvkem kognitivního vývoje je proces *adaptace* a *organizace*. Jedná se o schopnosti jedince přizpůsobovat se okolí a na základě vlastních poznatků sestavovat komplexní vzorce poznávání, které vedou k jeho vývinu. Celkový kognitivní vývoj je podmíněn vnitřními předpoklady a vnějšími vlivy, které působí na jedince konstantně a jsou ve vzájemné interakci. Vývoj může probíhat plynule i v různých skocích, což je podmíněno

⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 11-12. ISBN 80-7178-308-0.

⁵ Tamtéž, s. 12-21.

⁶ pořadnost, podprůměrnost

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 44-45. ISBN 80-7178-308-0.

změnami v dětském poznávání a uvažování. V rámci vývoje lze vymezit tři zásadní procesy: asimilace, akomodace a znovudosažení rovnováhy.

V případě *asimilace* se jedná o způsob vyložení nových informací pro co nejlepší porozumění a zařazení do již existujících kognitivních schémat a souvislostí. Dítě si tedy interpretuje vjemy na základě podobnosti s již známými zkušenostmi. *Akomodace* se označuje jako proces, při kterém naopak dochází k adaptaci existujících schémat zkušeností na základě nových poznatků. O *znovudosažení rovnováhy* se jedinec snaží v případě narušení známých kognitivních schémat, při kontaktu s vyšší úrovní poznatků, které jsou svou náročností v rozporu s původními zkušenostmi. Musí tedy dojít k vývoji a k přepsání dosud využívaných schémat pro nastolení rovnováhy.⁸

Tato koncepce zmiňuje vývoj inteligence při stálém opakování známých a nabytých dovedností, které dávají jedinci možnost k soustavnému posunu. Zároveň se však zmiňuje i to, že kognitivní vývoj nemůže předběhnout věkové dispozice dítěte v rámci osvojování si nových schopností, tj. dítě není schopno využít jeho současný stupeň kognice k osvojení obtížnějších schopností pro dosažení vyššího posunu. Poznávací procesy dítěte se rozvíjejí na základě vlivů biologických, které souvisejí s fyziologickou zralostí jedince a jeho myšlení a v návaznosti na vlivy sociální, kdy se jedná o interakci s okolním světem.

J. Piaget (2010) rozdělil kognitivní vývoj dítěte do čtyř hlavních etap, přičemž v každém vývojovém stádiu vnímá dítě realitu úplně jiným způsobem. Mezi tyto hlavní etapy se řadí *senzomotorické stádium* (0-2 let), *předoperační stádium* (2-7 let), *stádium konkrétních operací* (7-11 let) a *stádium formálních operací* (11/12-15/20 let).

Předoperační stádium je nejvíce charakteristické prudkým vývojem lidské řeči, kterým dítě prochází. Dítě vnímá své okolí primárně zrakovou percepcí, zkoumá je pouze za využití svých dosavadních znalostí a zkušeností a prozatím nechápe příčiny pozorovaných jevů. V této etapě se děti učí z velké části hravou formou a imitací. Dále není rozvinutá příčinnost složitějších situací, dítě často považuje následek za příčinu.⁹

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 46-47 ISBN 80-7178-308-0.

⁹ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, s. 256-258. ISBN 978-80-262-0714-6.

Toto stádium je tedy obdobím tvorby množství konkrétních operací, které dítě posouvají v poznávacích, herních, citových, sociálních a morálních reakcích. Kognitivní a citový vývoj dítěte jsou pevně propojeny, stejně tak jako potřeba sociální interakce. Dítě se posouvá od symbolické hry, pro kterou je nejdůležitějším článkem dítě samo neboli „já“, ke konstruktivním hrám s pravidly, které vedou k socializaci a ke kooperaci. Obecně lze tvrdit, že se dítě v tomto období nejvíce vyvíjí a učí za pomoci hry. ¹⁰

Během *stádia konkrétních operací* dítě dále není schopné myslet abstraktně a jeho myšlení je logické. Takové myšlení je založené především na vlastních zkušenostech dítěte, které pracuje nejprve se specifickou zkušeností a následně dochází k zobecňujícímu závěru. Dítě má schopnost klasifikovat, chápe posloupnost a vyvozuje závěry na základě propojení více informací a posuzování různých hledisek. ¹¹

2. Hudební vývoj dítěte mladšího věku

Hudební vývoj lze podle Sedláka (2013) definovat jako dlouhotrvající proces změn v psychických strukturách jedince, který je podmíněn vnitřními předpoklady, vnějšími vlivy hudebního prostředí a zcela závislý na hudebně výchovných podnětech. Během tohoto vývoje se dítě posouvá od jednoduchých hudebních procesů k stále obsáhlejší, komplexnější a složitější. Ty mu napomáhají rozvíjet schopnosti hudebního vnímání, poznávání, prožívání a uschopňují jej k dokonalejším hudebním úkonům.

Mezi hlavní rysy hudebního vývoje se řadí skutečnost, že se každé dítě rodí s predispozicemi a potenciálem k projevu a rozvoji hudebních schopností. Lze tedy tvrdit, že všechny děti, za předpokladu normálního průběhu duševního a anatomicky-fyziologického vývoje, je možné hudebně vychovávat a rozvíjet jejich hudební schopnosti.

Hudební vývoj jako takový je závislý na vztahu dítěte k hudbě, proto je možné jej pedagogickým působením řídit a adaptovat. Nejdůležitějším pedagogickým cílem při hudebním rozvoji dítěte je podněcování zájmu o hudební činnosti a pozitivní motivace k hudebním výkonům. Tento vývoj je také zásadní při kultivování lidské osobnosti a psychiky. Podmínkou hudebního vývoje je zrání nervových struktur dítěte, které je podmíněno vnitřními genetickými

¹⁰ PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Přeložila Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2010, s. 103-116. ISBN 978-80-7367-798-5.

¹¹ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, s. 258. ISBN 978-80-262-0714-6.

vlivy i vnějšími vlivy prostředí. To pak umožňuje potenciální možnosti pro existenci a rozvoj hudebních schopností a úkonů v různých etapách dětského hudebního vývoje.

Při identifikaci dětské hudebnosti a hudebního prožívání je potřeba brát na vědomí, že dětský momentální výkon je pouze výseč z hudebních schopností a zkušeností žáka a je třeba tento výkon pozorovat a mapovat opakovaně a soustavně. Dítě je schopné svůj vývoj vědomě i nevědomě ovlivňovat prostřednictvím práce s hudebními i nehudebními předpoklady, motivačními podněty, vlastními potřebami, zájmy a cíli. Při rozvoji dětského hudebního vědomí je třeba pracovat nejen se známým hudebně sociálním prostředím, jako je například škola a rodina, ale také s „*hudbou kolem nás*“, která se nachází v běžných životních situacích a v masmédiích.¹²

2.1 Hudební vývoj dítěte

V rovině vývojové psychologie podle Sedláka (2013) neexistuje jedna definice nebo teorie, která by jednotně popisovala složitý proces, kterým je průběh hudebního vývoje dítěte. Jedny z prvních teorií definují tento proces jako plynulý, lineární a kontinuální, při kterém lze pozorovat snahu o zdokonalování hudebních schopností a znalostí. Naopak novodobější názory psychologů vycházejí ze strukturálního pojetí na základě vývojových etap, které lze definovat na základě kvantitativních i kvalitativních odlišností. V závislosti na současném stupni vývoje se mění dětské vnímání, myšlení, vyjadřování, chování a prožívání.

K hudebnímu vývoji lze přistupovat podobně jako k celkovému psychickému vývoji jedince, kdy lze pozorovat odlišnosti v jednotlivých etapách života dítěte. Po 3. roce života se jedinci vyvíjí sluchový analyzátor, částečně si osvojuje řeč a slovní zásobu, provádí první pokusy o imitaci známých písní a o vlastní tvořivé projevy založené na improvizaci. Mezi 6. a 7. rokem dochází k vyzrání sluchového a pohybového analyzátoru, dítě rozvíjí svou schopnost rozlišovat tónovou výšku a s nástupem do základní školy je jeho hudební vývoj soustavně rozvíjen hodinami hudební výchovy. Na přelomu 11. až 12. roku se vlivem množství biologických a psychických změn prohlubuje celkový vztah dítěte k hudbě, dítě pociťuje potřebu seberealizace a rozvíjí své schopnosti v oblasti hudební tvořivosti.¹³

¹² SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 355-356. ISBN 978-80-246-2060-2.

¹³ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 356-357. ISBN 978-80-246-2060-2.

2.2 Vybrané etapy hudebního vývoje

Hudební vývoj lze podle Sedláka (2013) rozdělit na jednotlivé vývojové etapy, které lze definovat na základě psychologických a pedagogických zřetelů. Za nejdůležitější období hudební ontogeneze¹⁴ je považováno *mládí*, tedy období od narození zhruba až do 20. až 22. roku člověka. Hudební ontogenezi lze členit na čtyři základní etapy. Jedná se o *předškolní věk* (od narození do 6 let), *mladší školní věk* (od 6 do 11 let), *střední školní věk* (od 12 do 15 let) a o *starší školní věk* (od 15 do 20 až 22 let). Toto členění je však pouze orientační a je třeba brát potaz na individuální odlišnosti každého jednotlivce.¹⁵

2.2.1 Předškolní věk

Franěk (2005) zmiňuje důležitost hudebního vývoje v raném a předškolním věku v souvislosti s nejvyšší mírou tvárnosti lidského mozku. Učení v tomto období je velmi odlišné od učení ve věku starším. Důležité lidské základní dovednosti, jako je například chůze, řeč, vzpřímený postoj a utváření mentálních představ, se vyvíjejí především v prvních třech letech života. Tuto skutečnost šířili také známí hudební pedagogové Zoltán Kodály nebo Carl Orff. Dítě předškolního věku je připraveno pro hudební činnost, jeho hlasový orgán je připravený a sluchové diferenciacní dovednosti jsou rozvinuté. Je schopné již v prvních měsících po narození rozlišovat rozdíly v dynamice, délce tónu i v tempu. S omezením se dítě potýká v případě ještě nedokonale rozvinutého pohybového aparátu, díky kterému zatím není schopné dokonale koordinovat své pohyby.¹⁶

Sedlák (2013) dále předškolní věk dělí na dvě dílčí období. Prvním je *období nemluvněte a batolete*, které trvá od narození *do 3. roku* věku jedince. Druhé období nazýváme *období navštěvování mateřské školy*, trvající *od 4 do 7 let*.

Období nemluvněte a batolete je charakteristické rozvojem fonematického sluchu¹⁷ a jeho diferenciacními schopnostmi. Sluchový analyzátor, který umožňuje diferenciaci zvuků a tónů, dává dítěti již několik dní po narození schopnost zpracovávat hudební podněty. Citlivost sluchu se zvyšuje v prvních měsících života, kdy dítě reaguje a rozpoznává hlas a zpěv matky. Zásadním bodem raného vývoje dítěte je také tzv. *senzitivní období*. Jde o etapu zvýšené

¹⁴ vývoj jedince

¹⁵ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 357-358. ISBN 978-80-246-2060-2.

¹⁶ FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005, s. 133-134. ISBN 80-246-0965-7.

¹⁷ záměrná sluchová pozornost ke zvukovým projevům řeči

citlivosti na vnější podněty, kdy se významně utváří osobnost dítěte a dochází také k vytvoření silného citového pouta k jedné osobě. Matčin zpěv je tedy prvním hudebním podnětem, se kterým se dítě setkává. Již v tomto bodě je schopné rozeznat rozdíly mezi různými intervaly. Rádo také vytváří různé zvuky, ať už verbálně či údery do různých předmětů. Dítě v tomto období vnímá nejprve hudební rytmus, tempo, dynamické změny, hudební přízvuk a výrazné změny v barvě hudby. Citlivost k výšce tónů se rozvíjí až později. Hudební vnímání je spojeno především s prožitkem dítěte, které rádo propojuje hudební zážitek s realizací vlastního hudebního projevu. V prvním půlroce života se dítě začíná, ne nutně synchronně, projevovat i pohybově v souvislosti s pravidelným a výrazným rytmem. V třetím roce se pohyby dítěte na rytmus zpřesňují a vyjadřují i samotnou radost z hudby. Zároveň se po třetím roce také objevují vlastní pěvecké projevy, které jsou motivovány hrou či hudbou samotnou.¹⁸

Pro období navštěvování mateřské školy jsou typické a hlavní vlivy širšího dětského kolektivu. V tomto stádiu je nutné nabízet dítěti hudební podněty ve školním i rodinném prostředí. U dítěte také dochází k výraznému rozvoji sluchového analyzátoru, především pak ke zvyšování jeho výškově diferenciační schopnosti. Ten slouží ke zdokonalování pěveckých dovedností a k řízenému, soustředěnému a srozumitelnému vnímání poslechu instrumentální hudby. Sílí také hlasivkové svalstvo a anatomicky se dotváří celý hlasový orgán. Tvoření tónů je automatizováno, upevňují se a zdokonalují pěvecké dovednosti, které lze velmi intenzivně rozvíjet. Vývoj dětských pěveckých dovedností je ovšem velmi individuální, ať už v rozsahu či kvalitě pěvecké reprodukce. Je ale možné odhadovat rozsah hlasu dítěte ve věku *od 3 do 6 let* na rozpětí d^1-b^1 . Dochází také k rozvoji koordinace pohybu a hudby na základě rozvoje motorického analyzátoru. Dítě také získává předpoklady pro hru na dětské nástroje a při korektním postupu je možné začít i s klasickou výukou na hudební nástroj. Období předškolního věku tedy lze v kontextu psychofyziologického a anatomického vývoje vnímat jako jedno z nejdůležitějších pro hudební vývoj dítěte.¹⁹

2.2.2 Mladší školní věk

Pro tuto etapu je typický kontext povinné školní docházky. Školní prostředí je zásadní pro sociální rozvoj dítěte. Důležitý je také zejména hudební rozvoj, který je podmíněn především hudební výchovou.

¹⁸ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 359-362. ISBN 978-80-246-2060-2.

¹⁹ Tamtéž, s. 362-364.

Hudební vnímání se postupně rozvíjí za pomoci sluchových cvičení a koordinací mezi sluchem a hlasem. Obrysově vnímání se mění v analytické, umožňuje tak průnik do výstavby hudby a rozbor hudebně výstavbových prostředků pro práci s hudebními celky a jejich částmi. Dítěti prostřednictvím poslechových činností vzrůstá pozornost, která není pouze motivovaná, ale i úmyslná, a tudíž nezbytná pro aktivní poslech komplikovanější hudby. Žáci pracují se základními hudebními představami, které jsou předpoklady pro vnímání hudebních skladeb i k vokální intonaci. Již od šesti let významně narůstá kapacita hudební paměti, dítě si snadno zapamatuje jednoduché písně a samo je reprodukuje. Dochází k výraznému rozvoji dětského hlasu, kvalita a jeho rozsah je přímo závislý na dostatečném množství hudebních zkušeností. Za předpokladu vhodné motivace je možné rozvíjet i dětskou hudební tvořivost, kdy je dítěti umožněno se kreativně seberealizovat.²⁰

3. Specifika hudebního vyučování

Podle Sedláka (2013) se při hodinách pravidelné a hodnotné hudební výchovy rozvíjejí všechny druhy analyzátorů prostřednictvím veškerých hudebních činností. Je důležité se zaměřit na rozvíjení zdravých pěveckých návyků, na rozezpívání žáků, na schopnost soustředěného poslechu vhodných hudebních skladeb, na propojení řízeného pohybu s hudbou a na rozvoj motorických předpokladů pro hru na hudební nástroje. Všechny tyto hudební činnosti jsou v návaznosti na správnou hudební průpravu v předškolním věku velmi dobře a přirozeně realizovatelné následně ve školním prostředí.

Hudební vyučování je postaveno na propojení *hudebních schopností, hudebních činností a hudebních dovedností*. *Hudební schopnosti* jsou definovány jako vnitřní předpoklady pro *hudební činnosti a dovednosti*. *Hudební činnosti* jsou chápány jako specifické aktivity, díky kterým lze rozpoznat míru *hudebních schopností* jedince, které se navenek projevují jako *hudební dovednosti*. Tato účelně navázaná trojice *schopnost-dovednost-činnost* je tedy základním stavebním kamenem hudebních projevů.²¹

Nutné je také zmínit didaktické zásady, které provázejí řádnou výuku hudební výchovy a jsou sestavené z praktických i teoretických znalostí a zkušeností mnoha pedagogů. Řadíme mezi ně: *zásadu tvořivé aktivity a uvědomělosti žáků, zásadu vědeckosti vyučování a výchovy, zásadu soustavnosti a posloupnosti, zásadu přiměřenosti a pochopitelnosti, zásadu názornosti,*

²⁰ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 364-365.

²¹ Tamtéž, s.72.

*zásadu jednoty konkrétního a abstraktního a zásadu trvalosti vzdělávacího a výchovného působení.*²²

Hudební výchova na běžných základních školách, v časové dotaci jedné hodiny týdně, nemusí být dostatečným prostředkem pro všestranný hudební rozvoj žáka. Pokud je tedy vytyčen cíl dosáhnout maximálního individuálního rozvoje hudebnosti jedince, je možné doplnit jeho zkušenost z hudebního vyučování o hudební kroužek, hudební nauku či výuku hry na nástroj.

3.1 Hudební činnosti

Činnost jako takovou lze definovat jako primární životní projev člověka, která je základní jednotkou pro jeho vývoj. Hudební činnost je vnímána jako přímý vztah a interakce jedince s hudbou, která je uskutečňována na *předmětné úrovni* (vnější hudební aktivity, úkony) i na *psychické úrovni* (kognitivní a emoční procesy při hudební kreativě).

Hudební činnosti je třeba vnímat nejen jako vnější projevy, ale také jako vnitřní psychické procesy, ke kterým řadíme například hudební představy a hudební myšlení.

Při konkrétním dělení hudebních činností v rámci hudebního vyučování je nutné upřesnit, že se vědomě vynechávají činnosti takové, které jsou spojené s výrobně-technickými záměry. Mezi takové se řadí nahrávání hudby a její reprodukce nebo výroba hudebního nástroje.

Dále je nutné odlišovat *kontext umělecký* a *kontext hudebních činností ve škole*. V rámci *uměleckého kontextu* hudební psychologie kategorizuje hudební činnosti na *skladatelské činnosti, interpretační činnosti* a na *hudební percepci a apercepci*²³.

V kontextu *školní hudební výchovy* jsou hudební činnosti rozděleny dle pedagogických záměrů na *pěvecké činnosti, poslechové činnosti, instrumentální činnosti* a na *hudebně pohybové činnosti*. V činnostech pěveckých, instrumentálních a hudebně pohybových lze pozorovat tři přístupy žáků k hudebnímu dílu. Jedná se o *přístup percepční, reprodukční a produkční*. Přístup percepční je takový, při kterém dítě získává první zkušenosti s hudbou prostřednictvím pozorování jiného člověka provozující hudební činnost. V případě

²² SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 72-79.

²³ fáze vnímání, při které si člověk uvědomuje a srovnává rozdíly mezi vnitřními a vnějšími podněty

reprodukčního přístupu se jedná o dětskou realizaci hudební činnosti na základě nápodoby. Nakonec v rámci produkčního principu dítě vytváří vlastní hudebně tvořivé projevy.²⁴

3.1.1 Pěvecké činnosti

Hudebně výchovné systémy propojují pěvecké činnosti s rozvojem řeči a komunikačních schopností jedince, je tedy vhodné v rámci takových činností zařazovat také deklamační²⁵ a artikulační cvičení. Řečové i pěvecké projevy mají společné vlastnosti. Jsou jimi například *rytmus, intonace, dynamika, tempo, artikulace, barva a rezonance*.

Kodejška (2002) ve své publikaci, která se zabývá především předškolním věkem, píše: „*Pěvecká činnost se realizuje v rytmizaci a melodizaci slov, slovních spojení a říkadél. Je často spojována s doprovodem na Orffovy hudební nástroje nebo s tzv. hrou na tělo. Pěvecká činnost má často charakter přímé nápodoby, která se uskutečňuje v kontaktu dítěte s dospělým...*“ V rámci tohoto druhu hudebních činností se také dítě zaměřuje na rozpoznávání pohybu melodie, na její členění a na analýzu tempa, dynamiky nebo rytmu. V některých případech dítě již v předškolním věku začíná vnímat i formotvorné prostředky písně a dokáže se v návaznosti na ně pěvecky projevat. Mezi neoblíbenější aktivity pak patří osvojování umělých i lidových písní všeho druhu.²⁶

Dle Sedláka (1985) je cílem pěveckých činností v hudebním vyučování je komplexně a dlouhodobě utvářet dětský pěvecký hlas, rozvíjet pěvecké i sborové dovednosti, vést žáka ke kultivovanému a esteticky procítěnému zpěvu a učit jej tak vokálně interpretovat hudbu. Žáci se při těchto činnostech učí zpěvu jednohlasému i dvojhlasému, popřípadě s doprovodem hudebního nástroje. Učí se intonačně čistému, rytmicky přesnému pěveckému projevu, který je vhodně artikulován a vhodně dechově zpracován.

Pěvecké činnosti se realizují pěveckými cvičeními, sborovými aktivitami, nácvikem písně i intonačním, sluchovým a rytmickým výcvikem. Důležité je také dbát na hlasovou hygienu a prevenci proti poranění hlasového orgánu při nekorektní manipulaci s výškou nebo dynamikou hlasu. Předpokladem pro správné osvojení základů pěvecké techniky a dalších pěveckých dovedností jsou základní funkce zdravého hlasového orgánu, kterými jsou: *funkce dechová, utváření tónu a korektní vokalizace a artikulace*. Další podmínkou pro řádný rozvoj

²⁴ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013, s. 47-50.

²⁵ recitační

²⁶ KODEJŠKA, Miloš. Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002, s. 53-54. ISBN 80-729-0080-3.

pěveckých schopností žáka je také pedagogická znalost anatomických a fyziologických specifík hlasu a sluchu. Zásadním je taky intonačně a rytmicky čistý a přesný přednes pedagoga, který je jedinečným vzorem pro žáky.²⁷ Tyto činnosti se úzce zaměřují na *pěvecké dýchání a pěvecký postoj, tvoření tónu, vokalizaci a artikulaci*.

Při nácviku *pěveckého dýchání* se často opomíjí *vhodný pěvecký postoj*. Žák by měl při zpěvu převážně uvolněně stát, v případě únavy může dočasně volit i sed. Zásadním je celkové svalové uvolnění, které vede k přirozené činnosti krčního svalstva a hrtanu a umožňuje tak efektivní a hluboké brániční dýchání. To je základem pro tvoření tónu a manipulace s jeho barvou, dynamikou a celkovou kvalitou. Při korektním dýchání žáci vdechují pusou i nosem současně, nezvedají ramena a jakoby naplňují břišní dutinu všemi směry. Již od útlého věku učíme děti rozlišovat různé fáze dechu: *nádech, zadržení dechu a prodloužený výdech*. Nácvik práce s dechem je zásadní, především u menších dětí, a je nutné jej vhodně motivovat. Nádech lze připodobnit k přivonění ke květině, naopak výdech lze motivovat například syčením hada, bzučením včely nebo vypouštěním napuštěného balónku. Prudkého a rychlého výdechu, pro aktivizaci bránice, lze dosáhnout napodobením sfouknutí svíčky. Žáci si postupným vědomým procvičováním svého dechu budují úspornost výdechového proudu pro kontrolovaný pěvecký výdech.

Tvoření tónů by mělo být vědomé se stejnou barvou v celém rozsahu dětského hlasu a k jeho tvorbě by mělo docházet prostřednictvím smíšené hlavové i hrudní rezonance. Kvalita tónu je podmíněna korektním měkkým nasazením tónu, tedy jeho počátkem, ale také i pozicí hlasivek a kvantitou výdechového proudu. Pro nácvik smíšeného tónu je důležitá střední hlasová poloha (d_1-g_1), kdy dítě intuitivně pracuje s hlavovou rezonancí. Pro základní pěvecká cvičení volíme slabiky jako: *mo, je, nu, vo, ku*. Nežádoucí je naopak tvoření tónu násilným napínáním krčních svalů anebo tvoření tzv. nosového tónu.

Pěvecká vokalizace se zabývá správným tvořením samohlásek. Ty jsou nositeli tónu nejen v hudbě, ale i v běžné řeči. Pro vytvoření pěveckých slabik se spojují samohlásky s vhodnými souhláskami. Kvalitní estetický pěvecký přednes také vyžaduje vyrovnaní vokálů, tedy jejich

²⁷ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 135-136.

rovnocennosti při interpretaci. Vyrovnání vokálů lze dosáhnout prostřednictvím vokálové řady zjasňující (*u, o, a, e, i*) a ztemňující (*i, e, a, o, u*).

Pěvecká artikulace je přesná a srozumitelná výslovnost vázaná na estetický zpěv, který odpovídá atmosféře písně. Výslovnost pěvecká vyžaduje komplexnější zapojení artikulačních orgánů než výslovnost řečová. Je nutné se věnovat řádnému otvírání úst a práci s polohou rtů. V případě jedinců s projevy dětské patlavosti je potřebné se zaměřit na intenzivnější cvičení artikulace. Návčik srozumitelné pěvecké artikulace začíná cvičením vázané výslovnosti recitovaného textu v pomalém tempu. Jednotlivé skupiny pěveckých slabik pak procvičujeme na různých variantách pěveckých cvičení pro rozvoj flexibility a pohyblivosti dětského hlasu.²⁸

3.1.2 Poslechové činnosti

V současné době je poslech hudby hudební činností, při které dochází k nejčastějšímu setkání dítěte s hudbou v běžném životě. Jeho význam ve školní hudební výchově je tedy v současnosti naprosto zásadní. Mezi základní cíle poslechových činností ve škole se řadí například: *soustavné seznamování žáků s hudebními díly a jejich autory, aktivní emocionální i rozumové vnímání a prožívání hudby, rozvoj estetického vkusu a schopnosti hodnocení, výchova vzdělaného a vnímavého posluchače hudby, poznávání hudebních forem i hudebně-výrazových prostředků* a další.

Poslechové činnosti, i přes blízký vztah k ostatním hudebním činnostem, by měly probíhat samostatně tak, aby se na ně mohl žák řádně soustředit. Ostatní činnosti je mohou vhodně doprovázet, sloužit jako předcházející fáze motivace nebo jako aktivita po poslechu. Slouží také k seznámením se s jednotlivými hudebně vyjadřovacími prostředky a jejich funkcemi. Žák se setkává s kontextem skladatelské práce, variačním procesem, hudební formou a vztahy mezi částmi hudebních skladeb. Ve vhodně zvolené míře je funkční využívat například dětskou instrumentální hru nebo nápěvek související s vybranou skladbou v přidružených aktivitách k vlastnímu poslechu. K rozeznávání různých částí poslechových skladeb je také motivující provázanost s charakteristickým pohybem, popřípadě s tancem. K neúčinnějšímu rozvoji hudebních schopností, které dítě využívá při poslechu hudby, slouží hudebně tvořivé činnosti,

²⁸ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 140-149.

při kterých dítě vytváří vlastní kreativní projevy v kontextu poslechové skladby. Poslech lze také přímo spojit s improvizovaným výtvarným tvořením.

Pro plné pochopení slyšeného a pro hlubší prožitek ze skladby je nutné vést dítě k *poslechové analýze*. Ta mu umožňuje proniknout do výstavby hudebního díla, a tak zachytit jeho charakter, popřípadě rozpoznat vztahy i souvislosti jeho jednotlivých částí. Jako dílčí významové celky jsou komunikovány motivy, periody či témata. Při poslechu se dítě často uchyluje k popisu prostřednictvím mimohudebních představ a snaží si všechny hudební projevy propojit s nějakým symbolem, je tedy nutné objasnit, že hudba je prostředím výrazů a emocí.

Po analýze by měla následovat syntéza, při které se vytváří ve vědomí dítěte plastický celistvý obraz poslouchané hudby založený na hlubším prožitku. Dítě by v tomto bodě mělo bezpečně chápat všechny vztahy, kontrasty a podobnosti mezi všemi hudebními prostředky a částmi skladby. Analýza a syntéza poslechové skladby musí být vždy provázané se základními hudebně naukovými poznatky a s jejich kontextem v poslouchaném díle.

Při výkladu hudebního díla a jeho poslechu je nutné vycházet z poslechových zkušeností jednotlivých žáků. Ti jsou vedeni k pochopení díla nejen na základě textu (námětu), ale také především v souvislosti s hudebně výrazovými prostředky. Je zásadní se z počátku z pozice učitele seznámit se skladbou a zvolit mezi interpretací nebo spuštěním ze záznamu. Nutný je motivační úvod, kdy se zajišťuje dostatečně klidné prostředí pro soustředění. Dále se přechází k poslechu skladby a k výkladu jejího kontextu, včetně analýzy. Nakonec se poslech opakuje pro utvoření kompletní představy o díle jako o estetickém celku. Nutné je poslech známých skladeb dlouhodobě opakovat a nabízet je dětem soustavně. Lze využít i hudby s deklamovaným slovem.²⁹

Dle Kodejšky (2002) má poslech hudby blízké vztahy i k ostatním hudebním činnostem. Zážitek z poslechu může dítě projevit pohybem, řečí, zpěvem i pohybem. Dítě se také setkává s instrumentální stránkou skladeb, s charakteristikami orchestrální i sólové hudby a rozpoznává ve skladbách instrumentální doprovody. Poslechová skladba rozvíjí hudební představivost a rozšiřuje dětské hudební vědomosti a zkušenosti, motivuje dítě k vlastní hudební tvořivosti.³⁰

²⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství), s. 240-254.

³⁰ KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002, s. 53-54. ISBN 80-729-0080-3.

3.1.3 Instrumentální činnosti

Dle Sedláka (1985) se již na základní škole se žáci, v rámci všeobecné hudební výchovy, setkávají s hrou na dětské hudební nástroje. Nejedná se o klasické hudební nástroje, na které se děti učí v rámci základních uměleckých škol. Dětské hudební nástroje jsou takové nástroje, na které žák z většiny nutně nepotřebuje dlouhodobou přípravu. Již v minulosti byly hudební nástroje považovány za velmi důležitou součást školní docházky. Například již *J. A. Komenský* hudební nástroje a jejich význam zmiňuje ve svém díle *Informatorium školy mateřské* nebo v knize *Orbis Pictus*. Ve dvacátých letech devatenáctého století hudební pedagogové Jaroslav Bradáč a Antonín Hromádka vynalezli vlastní melodické nástroje, které využívali při hudebním vyučování. Nejvíce se pak dětské hudební nástroje objevily v pedagogickém díle *Schluwerk* od *Carla Orffa*. Na toto dílo také navazuje adaptace *Česká Orffova škola* od *Petra Ebena* a *Ilji Hurníka*.

Mezi běžně rozšířené patří právě dětské nástroje rytmické (*bubínek, činely, dřívka, dřevěný blok, chřestidla, rolničky, tamburína, tympány, zvonek a triangl.*) a melodické (*metalofony, xylofony a zvonkohry.*).

Dětem jsou z počátku nejpřirozenější lidské rytmické nástroje, kterými jsou ruce a nohy. Za jejich využití lze vytvořit různé druhy tleskání, pleskání, dupání či luskání, tzv. *hra na tělo*. Dále se seznamují s jednoduchými rytmy prostřednictvím deklamačních cvičení a rytmizace jednoduchých slov. Dětský kolektiv pak může společně vytvořit i kombinovaný rytmus z několika skupin hráčů. Výhodné je také využití *hry na ozvěnu*, kdy učitel předvádí určitý rytmus a děti jej následně opakují. K rytmické výchově se dále využívá *hra na rytmickou otázku a odpověď*, při které učitel vytváří rytmické předvěti a dítě rytmické závěti. Hru na ozvěnu a hru na otázku a odpověď lze samozřejmě využít i v provedení s melodickými nástroji. Děti se také setkávají se stále opakující se a znějící rytmickou nebo rytmicko-melodickou figurou zvanou *ostinato*. Ta může sloužit jako předehra, doprovod, mezihra i dohra. V práci s melodickým doprovodem se děti učí interpretovat nejprve doprovod v třítónovém říkadlovém prostoru, dále pak v rozsahu více tónů. Nástroje dětského instrumentáře jsou velmi vhodné při práci s písněmi pochodovými a tanečními.

Hra na tyto nástroje má velký vliv na rozvoj hudebnosti dětí, není obtížná ani pro méně hudebně rozvinuté žáky. Nejprve vytvářejí rytmus na rytmických nástrojích a posléze i jednoduché a známé nápěvky písní na melodických nástrojích. Melodické nástroje podporují rozvoj hudebního sluchu, zpěv i pěveckou intonaci. Žákovi je též umožněno rozvíjet své

hudební schopnosti prostřednictvím hudební tvořivosti. Vlastní tvořivé projevy by se měly postupně přenášet i do notového zápisu, aby žák uměl zapsat hranou melodii a podle zápisu ji také přehrát. Pedagogické zkušenosti odhalují, že instrumentální činnosti probouzejí v dětech velký zájem. Tyto činnosti jsou pouze doplňující a neměli by nikdy omezovat činnosti pěvecké a hlavní složku hudebního vyučování – zpěv.³¹

Kodejška (2002) v souvislosti s předškolním věkem píše: „*Instrumentální činnost dítěte již předchází od živelné hry k funkčnímu využívání Orffových nástrojů v ostatních hudebních i nehudebních činnostech. Od tzv. hry na tělo dítě postupně přechází ke hře na rytmické a později také melodické nástroje. V instrumentální hře zachycuje nejprve slovní rytmus a teprve později ztvárňuje ostatní prostředky časového členění hudby, tj. hudební rytmus, metrum, pulzaci, ostinátní rytmické figury.*“³²

3.1.4 Hudebně pohybové činnosti

Pohybové projevy velice často navazují na dětský hudební prožitek z hudby. Lze je pozorovat již od předškolního věku, kdy jsou děti schopné spontánně tělesně vyjadřovat rytmus. Ve starším věku jsou děti schopné rozličně reagovat pohybem i na hudební výraz skladby a na další dílčí hudebně výrazové prostředky jako barva, tempo, melodie či dynamika. Cílem hudebně pohybové výchovy je kultivovat a usměrňovat tělesné pohyby tak, aby prohlubovaly a zesilovaly hudební prožitek, vnímání a představy. Pohyb ve spojení s hudbou umožňuje dítěti vyjadřovat své vnitřní pocity a podněcuje další duševní vývoj. Dále rozvíjí dítě i po stránce fyzické, upevňuje jeho tělesné zdraví a zajišťuje obratnost, flexibilitu a správné držení těla. Pohybové činnosti také slouží k vybití dětské fyzické energie a jsou přípravou pro pracovní činnosti.

Skupinová hudebně pohybová činnost umožňuje dětem nejen zažívat individuální radost z pohybu, ale také za využití nonverbální komunikace podněcuje pozitivní rozvoj mezilidských vztahů v dětském kolektivu. Vede jedince ke vzájemné spolupráci a kolektivnímu snažení. Na prvním stupni se ve třídě lze setkat s pohybovými činnostmi, které mají doprovázející charakter. Často jsou propojené například s tématy folklóru.

³¹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství) s. 179-199.

³² KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002, s. 53-54. ISBN 80-729-0080-3.

Metodika v rámci hudebně pohybové výchovy vychází z jednoty slova, hudby a pohybu. Základem této triády je rytmus, který je charakteristickým prvkem pro všechny z nich. Děti rytmus spontánně vnímají prvořadě snáze než melodii. Proto při hudebně pohybových činnostech postupuje od rytmizace a deklamace slov. Vhodná jsou pro takový nácvik například lidová říkadla, která jsou dětem známá a slouží k pěvecké, nástrojové i pohybové improvizaci. Je dobré začínat od deklamace říkadla na jednom tónu za doprovodu jednoduchých pohybových projevů, jako je tleskání, pleskání, luskání či dřepy a výskoky. Je využíváno *hry na tělo* a *hry na ozvěnu*. Dále se žák učí citlivě reagovat i na další hudebně vyjadřovací prostředky, nejen na rytmus. Citlivost na barvu tónu lze procvičovat například za využití různých hudebních nástrojů a přiřazení různých pohybových projevů k různě zabarveným tónům. Výšku tónu lze vyjádřit například výskoky a dřepy. Melodii lze „kreslit“ rukou v prostoru či vyjadřovat celým tělem. Tempo může určovat charakter tance nebo pochodu. Dynamické odlišnosti žáci rozliší chuť po špičkách či mohutným dupáním.

Pohybový improvizovaný projev je přirozenou a spontánní potřebou většiny dětí. Pro ostatní je důležité působení vrstevnických vzorů. I méně spontánní děti se mohou v závislosti na pravidelných kolektivních hudebně pohybových rozcvičkách (pohybových etudách) cvičit v různých kultivovaných tělesných pohybech, které mohou vést i k samostatnému pohybovému vyjádření. Při pohybových aktivitách je zásadní silná motivace, která vede k pohybové tvořivosti a názorný příklad učitele, popřípadě doprovázený slovem. Do pohybu lze zapojit i různé předměty, hračky i melodické hudební nástroje.³³

V souvislosti s hudebně-pohybovou činností v předškolním věku Kodejška (2002) zmiňuje: „*Hudebně pohybová činnost vyjadřuje jednotu hudby a pohybu. Uskutečňuje se: tělesnými cviky spojenými s hudbou, scénickým zachycením obsahu písní, hrami se zpěvy, různými tanci řadovými a kruhovými nebo vlastními pohyby podle hudby.*“ Dítě také zvládá pohybově interpretovat hudebně výrazové prostředky a jejich proměny.³⁴

³³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství) s. 200-204.

³⁴ KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002, s. 53-54. ISBN 80-729-0080-3.

3.2 Hudební schopnosti

První klasifikací hudebních schopností vytvořil americký hudební psycholog C. E. Seashore (1919), který vymezil celkem 25 talentů, které rozdělil do pěti skupin: *základní senzorické schopnosti projevující se jako počítka a vjemy akustických vlastností tónů, kontrolní aktivita ve vztahu k reprodukci jednotlivých akustických veličin, hudební paměť a fantazie, schopnosti spojené s hudebním intelektem a schopnosti k hudebnímu cítění a prožitku*. Tato klasifikace se snaží pojmut všechny základní i ty na vyšší umělecké úrovni, může ovšem působit nepřehledně a nepočítá s nutnou spojitostí jednotlivých hudebních schopností. Další klasifikací, která se zaměřuje na „jádro hudebnosti“ je klasifikace dle B. M. Těplova (1965), která zmiňuje tři základní schopnosti: *schopnost pro tonální cítění, hudební představivost a smysl pro rytmus*. Autor záměrně uvádí pouze základní hudební schopnosti, které tvoří základ hudebnosti člověka. V jeho členění chybí hudební paměť, kterou ostatní autoři zmiňují a nezmiňuje ani hudební schopnosti, které jsou předpokladem pro hudebně umělecké činnosti.³⁵

K nejpoužívanější klasifikaci hudebních schopností patří klasifikace od Sedláka (1981), ten vychází z faktu, že: *„hudební schopnosti není možno postihovat a měřit přímo, ale prostřednictvím analýzy příslušné činnosti, v nichž se projevuje a utváří.“*³⁶ Hudební schopnosti jsou předpoklady pro rozvoj hudebních dovedností a jsou podmínkou pro realizaci hudebních činností. Tyto schopnosti utváří *základní hudebnost jedince*, v případě vysoké kvality takových schopností se mluví o *hudebním nadání*. Řadí se mezi ně *schopnosti sluchově percepční, schopnosti sluchově pohybové, analyticko-syntetické schopnosti, rytmické cítění, tonální cítění, harmonické cítění, hudební paměť, hudební představivost a hudebně intelektové schopnosti*. I když je pro přehlednost uváděna tato klasifikace, je nutné si uvědomit vzájemnou provázanost, podmíněnost a vzájemný vliv všech hudebních schopností. Kvalita a kvantita těchto hudebních schopností přímo souvisí s vrozenými předpoklady, vývojem a se sociálním prostředím dítěte.³⁷

Schopnosti sluchově percepční umožňují jedinci orientovat se v tónovém prostoru díky sluchovému analyzátoru a rozlišovat tak různé vlastnosti tónů. Mezi vlastnosti tónu patří síla,

³⁵ SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 66-67. ISBN 978-80-246-2060-2.

³⁶ SEDLÁK, František. Úvod do psychologie hudby I.: Hudební schopnosti a jejich rozvoj. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. s. 19.

³⁷ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství) s. 28-31.

výška, délka a barva. Žákovi také dávají možnost porozumět hudebním vztahům výškovým, metrickým, rytmickým, dynamickým a tempovým.

Schopnosti sluchově pohybové zaručují koordinaci pohybu a slyšeného hudebního vjemu při zpěvu, hře na hudební nástroj nebo při tanečních projevech.

Analyticko-syntetické schopnosti jsou bazální pro hudební vnímání a žákům umožňují rozpoznávat hudebně výstavbové prostředky (melodie, rytmus, dynamika, agogika³⁸, harmonie, instrumentace). Dále umožňují analýzu formy hudebního díla a porozumění vztahům mezi částmi skladby (témata, motivy).

Rytmické citění je schopnost, která dovoluje jedinci vnímat a vědomě prožívat metrum, tempo a rozlišovat veškeré rytmické vztahy.

Tonální citění lze definovat jako schopnost prožívat a cítit tonálně výškové vztahy, které utváří strukturální podstatu tonality. Tonalita je vztahem k tonálnímu centru.

Harmonické citění úzce souvisí s tonálním citěním. Jedná se o schopnost chápat libozvučnost (konsonanci), nelibozvučnost (disonanci) a analyzovat akordy a s nimi spojené harmonické funkce.

Hudební paměť je důležitou schopností, kdy žák pracuje s hudebními útvary a představami, které si uchovává v paměti, zpětně si je vybavuje, rozpoznává je a dokáže je zařadit do hudebního kontextu.

Hudební představivost je schopnost žáka vytvářet své hudební představy a navazovat na ně, využívat je v praktických hudebních činnostech.

Hudebně-intelektové schopnosti jsou zásadní presumpcí pro složitější hudební operace a teoretické objevování hudby. *Hudební myšlení* lze vymezit jako schopnost operování s hudebními vjemy, vytváření hudebních asociací, orientace v hudební výstavbě a teoretické reflexe hudby. *Estetické vnímání a hodnocení* je schopností, která se zaměřuje na realizaci hudebního prožitku, porozumění obsahu a výstavbě hudebního díla a jeho esteticko-hudební evaluaci. *Hudebně tvořivé schopnosti* jsou kreativním tvořením každého žáka, které je

³⁸ odchylka od daného tempa skladby

podmíněno znalostmi o struktuře hudebního díla a o jeho umělecké interpretaci. Jedná se o improvizaci za účelem vzniku nového hudebního díla nebo hudebního útvaru.³⁹

3.3 Didaktické materiály pro učitele hudební výchovy

V této kapitole budou představeny vybrané hudebně-didaktické materiály, které mohou být vhodnou pomůckou hudebního pedagoga při realizaci hudebního vyučování. Náměty z vybraných publikací byly inspirací pro hudební výstupy, kterými se zabývá autorka v kontextu scénářů hudebních kroužků. Tato kapitola tedy obsahuje několik publikací, které byly přímou inspirací nebo zdrojem pro vypracování vzorových scénářů hudebního vyučování. Dále jsou zde obsaženy publikace, které jsou dle názoru autorky přínosné pro každého hudebního pedagoga.

1. Česká Orffova škola (Ilja Hurník, Petr Eben)⁴⁰

Tato publikace se skládá celkem ze čtyř svazků (1. díl Začátky, 2. díl Pentatonika, 3. díl Dur-moll, 4. díl Modální tóniny), které se zabývají principy Orffova Schulwerku a jejich aplikací v hudebně-výchovném procesu. Tato metoda se zaměřuje na rozvoj hudebních schopností hravou formou prostřednictvím různorodých kreativních aktivit, kterých se dítě přímo účastní. Obsahuje náměty pro kreativní uchopení hudebních činností a množství notových příkladů. Výukové situace jsou doloženy fotodokumentací a názornými plánky.

2. Hudba a pohyb ve škole (Eva Jenčková)⁴¹

Monografie Hudba a pohyb ve škole se zaměřuje na všestranný hudební rozvoj dítěte a jeho hudebnosti. Obsahuje metodická doporučení i praktické příklady všech hudebních činností v hudebním vyučování. V knize se objevuje metodika elementárního poslechu hudby, pohybové prostředky a pohyb s rekvizitami, aktivity s říkadly a dětskými písněmi. Dále práce s hudebními pohádkami, klavírními miniaturami, operou, baletem i s hudebními nástroji. Rozpracovaný je zde například metodický postup poslechu *Obrázků z výstavy (M. P. Musorgskij)*.

³⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství) s. 28-31.

⁴⁰ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Praha: Supraphon, 1969.

⁴¹ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2002, 2005. ISBN 80-903115-7-1.

3. Hudba v současné škole (Eva Jenčková)⁴²

Jedná se o metodickou edici mnoha publikací, které se zaměřují na hudební vyučování prostřednictvím inspirace hudebních pedagogů. Objevují se zde materiály, podpořené podrobným metodickým komentářem pro soustavný a komplexní rozvoj dětské hudebnosti. V publikacích je široký a obsahově bohatý materiál hádanek, říkadél, rozpočítadel, lidových i umělých písní, tanečních námětů, pohybových her i inspirací pro řízený poslech hudby. Různorodá témata publikací doprovází didaktická předmluva a doporučení.

4. Písnička I: zpěvník pro I. stupeň ZŠ (Bohumil Polívka, Markéta Svobodová)⁴³

Zpěvník určený pro výuku hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Obsahuje velké množství lidových, umělých a vánočních písní, které jsou upraveny a zapsány pro zpěv, kytaru a dvě zobcové flétny. Zápis melodie pro zobcové flétny lze využít jako zápis pro doprovod melodických nástrojů. U některých lidových písní se objevuje i více verzí textu. Zpěvník je vhodný jak pro hudebního pedagoga, ale také jako přímá pomůcka pro děti v hodině hudební výchovy. Publikace je přehledná a díky kroužkové vazbě se s ní dobře manipuluje.

5. Písničky a říkadla s tancem (Eva Kulhánková)⁴⁴

Publikace obsahuje mnoho námětů pro pohybové činnosti v hudební výchově se zaměřením pro děti od 3 do 8 let. Kniha je tematicky rozdělená do čtyř částí podle ročních období a dále se dělí na dílčí tematické celky. Objevují se zde různé podněty pro hudebně-pohybovou výchovu, např. práce s říkadly, hudebními formami, tanečními kroky, pohybovými cvičeními a doprovody na dětské hudební nástroje. Žák se také setká se základními hudebními pojmy a jejich využitím v hudební praxi. Písně jsou zapsány včetně notového zápisu s návrhy pohybů.

6. Praktické úkoly z didaktiky HV pro 1. stupeň ZŠ (Stanislav Pecháček, Hana Váňová)⁴⁵

Kniha se věnuje didaktickým otázkám hudebního vývoje dítěte a komplexním rozvojem jeho hudebnosti. Psychologická a didaktická rovina je propojena s praktickými ukázkami, úkoly a notovými úryvky. Ty slouží jako podklad pro praxi hudebního pedagoga. Publikace

⁴² JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: výběrová řada*. Hradec Králové: Orlice, 1998.

⁴³ POLÍVKA, Bohumil a Markéta SVOBODOVÁ. *Písnička I: zpěvník pro I. stupeň základní školy*. Třetí vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7451-720-4.

⁴⁴ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. Vyd. 4. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-515-8.

⁴⁵ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0365-9.

obsahuje didaktické a metodické informace k diagnostice hudebnosti žáků, ke všem hudebním činnostem i k rozvoji dětské hudební tvořivosti a intonace.

7. Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací (Hana Váňová)⁴⁶

Tento průvodce je zaměřen na základní projevy pěvecké aktivity, na rozvoj intonačních dovedností, sluchovou analýzu a na rozvoj vokálně tvořivých dovedností. Metodické a didaktické závěry jsou doplněné o kontrolní úkoly, otázky, aktivity a notové ukázky. Publikace je vhodná pro studenty i hudební pedagogy. Dále je zde uvedena další doporučená literatura k jednotlivým kapitolám.

8. Taneční hry s písničkami: od 4 do 9 let (Eva Kulhánková)⁴⁷

Publikace je věnována tanečním a pohybovým hrám, které vedou ke kultivaci dětského pohybu, k prohloubení rytmického cítění i ke kolektivní práci v dětském kolektivu. Autorka uvádí množství metodických námětů práce s lidovými písněmi v pohybových aktivitách. Ty jsou rozděleny do několika částí dle věkového doporučení. Taneční pohyby a hry jsou názorně ilustrovány obrázky a náčrtky jednotlivých pohybů v choreografiích.

9. Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let (Alena Tichá)⁴⁸

Kniha se zabývá hlasovou výchovou, která je realizována kreativními a hravými cestami. Zaměřuje se na rozvoj hudebních pěveckých dovedností, jako je hudební dýchání, práce s hlasovým rejstříkem a s hlasovou rezonancí. Objevují se zde části zaměřené na děti nezpěváky a na didaktickou práci s nimi. Bohaté a hravé metodické materiály doprovází notové úryvky a pomocné ilustrace.

10. Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let (Alena Tichá, Milena Raková)⁴⁹

Publikace se zaměřuje především na rozvoj pěveckých dovedností dítěte prostřednictvím her s hlasem a množstvím činností v kontextu písní. Ty jsou rozdělené do tematických celků dle ročních období. Ke každé písni autorky uvádí metodická doporučení a průpravná cvičení.

⁴⁶ VÁŇOVÁ, Hana. *Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-155-9.

⁴⁷ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami: od 4 let do 9 let*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-108-5.

⁴⁸ TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

⁴⁹ TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.

Notové zápisy jsou doplněné o dětské ilustrace i o pohybové či výtvarné náměty. Obsahem je také CD se všemi využitými písněmi.

4. Hudební kroužek

Hudební kroužek lze vymezit jako druh hudebního vyučování, které umožňuje žákům zapojení se do jeho organizace a zároveň se může přímo podřízovat jejich aktuálním potřebám. Zároveň nabízí a rozebírá s žáky témata, která se na 1. stupni ZŠ nevyskytují ve vzdělávacích plánech a žák se s nimi tudíž nemůže ve výuce setkat. Může se také věnovat dlouhodobým projektům, které pak žáci mohou prezentovat před vrstevníky nebo rodiči. Nejdůležitějším cílem hudebního kroužku je komplexní rozvoj dětské hudebnosti za podmínky vyhovění potřebám žáků v kontextu témat i zábavné atmosféry. Vzorové scénáře jsou navrženy tak, aby se daly využít i v hodinách hudební výchovy. V případě realizace hudebního kroužku na zmíněné aktivity mohou navazovat i pravidelné hudební rituály (pozdravy, oblíbené hudebně-pohybové hry, zpěv oblíbených písní).

4.1 Scénáře hudebního kroužku

4.1.1 Scénář č.1

Téma: Jaro

Pomůcky: obrázky s jarní tematikou

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák reprodukuje vlastní pěvecký projev písně Prší, prší. Žák popisuje téma písně a význam jejího textu.

Postup:

1. Úvod a motivace

Děti jsou motivovány prostřednictvím *rozhovoru o jarním ročním období* za doprovodu obrázků, které se tématu týkají. Rozhovor je směřován na témata jako jsou: jarní květiny, probouzení přírody, přilétání ptáků z teplých krajín, velikonoční svátky. Lze využít obrázků nebo knihy s jarní tematikou (květiny, ptáci, příroda, roční období).

Učitel nabízí žákům *hru na ozvěnu* za doprovodu zpěvu lidových písní, později si žáci také zkusí vymýšlet vlastní rytmus. Učitel *hraje na své tělo* (tleskání, pleskání, dupání) a žáci po něm opakují. Učitel může také souběžně využít rytmických slabik, které doprovodí hru na tělo. Dochází k aktivizaci a k rozpohybování dětí.

Dále přichází čas na *rozdýchání*, kdy učitel nejprve dbá na *správný postoj dítěte* a na vhodnou dechovou hygienu. Vede dítě především k dýchání do celého těla (motivace nafouknutím balónku) a k přímé a nehybné pozici ramen. Využívá dechových cvičení jako imitace hlubokého krátkého vydechování zvířat, meluzíny, vlaku, hada.

Rozezpívání začíná obdivováním rozkvetlých květin na slabiky „*je, ju, jó*“. Děti také napodobují smích z široce otevřenými ústy na slabiky „*ha, he, ho, hi*“. Při rozezpívání jsou zvolena přípravná cvičení, která se zaměřují na *opakovaný tón, volný nástup 5. stupně, výslovnost vokálů, tónický kvintakord (T5), přípravu pro zpěv intervalů*. Dále se učitel soustředí na *měkké nasazení tónů*.



Obr.1 Přípravná cvičení k písni Prší, prší

2. Hlavní část

Děti si za doprovodu klavíru zazpívají píseň Prší, prší, která je většinou naprosté většina známá a v takovém případě se tedy nejedná o nácvik. Děti zkusí zpívat pomalu, rychle, potichu i nahlas. Pracují tedy s tempem i s dynamikou. Učitel vede žáky ke zpěvu artikulačně zřetelnému a přiměřeně hlasitému.

Po vlastní zkušenosti přichází čas na pohybovou hru *Tancuj rychle, tancuj pomalu*. Učitel zpívá a hraje na klavír a mění dynamiku i tempo skladby, žáci na tyto změny reagují v rámci předem dohodnutých pravidel. Při rychlém tempu tancují rychle, při pomalém tempu tancují pomalu, když je hudba nahlas dupou a tleskají, když je hudba potichu tancují také co nejvíce potichu. Když hudba hrát přestane ztuhnou v sochy.

Po tancování a zpívání písně přichází moment hudebně-pohybová činnost, kdy si žáci sami vymýšlí taneček k písni Prší, prší. Učitel nabízí jako příklad vlastní pohyb například: ruce v bok, pohupování ze strany na stranu a mírné pokrčení v oblasti kolen na část „Prší, prší, jen se leje.“ Dále děti taneček dotvoří a společně si kolektiv nejlépe na tabuli zaznamená své tvořivé projevy. Nakonec taneček celá třída provede za doprovodu zpěvu, popřípadě i klavíru.

Prší, prší

Moderato ♩ = 120 Lidová

1. Pr - ší, pr - ší jen se le - je, kam ko - níc - ky po - je - de - me?

5 Po - je - de - me na lu - ka, až ku - kač - ka za - ku - ká.



Kukačka už zakukala,
má panenka zaplakala,
kukačko už nekukej,
má panenka neplakej.



Obr.2 Lidová píseň Prší, prší

3. Závěr

Nakonec si děti lehnout na koberec, dochází ke zklidnění a vydýchání. Žáci následně mohou vybrat jakou z předem zažitých aktivit si chtějí ještě jednou zopakovat, učitel trvá na opětovném zpívání písně Prší, prší. Když zbývá čas, lze s dětmi za doprovodu zpěvu písně provádět řízenou hru na tělo.

Děti nakonec dávají učiteli zpětnou vazbu prostřednictvím řízeného rozhovoru za využití otázek: „*Která z dnešních aktivit se vám nejvíce líbila a proč? Co nového jste se naučili?*“.

Nakonec děti reflektují hodinu prostřednictvím třech pozičních možností. Stojí v případě, že se jim hodina velmi líbila, vyzkoušely si něco nového a zábavného. Sedí, když je v hodině něco zaujalo, ale něco také už moc ne a občas se jim aktivita úplně nelíbila. Leží, když je hodina vůbec nebavila, aktivity je nudily a jen výjimečně jim přišly zajímavé.

Tato reflexe může sloužit k dlouhodobému mapování aktivit, které děti baví a které je zaujmout nedokážou. Důležité je pro učitele si samozřejmě zaznamenávat i kontext dětských výpovědí, protože ne každá může mít stejnou hodnotu (každé dítě může být někdy unavené nebo zkrátka nemá náladu na tancování a zpívání).

4.1.2 Scénář č.2

Téma: Květiny

Pomůcky: obrázky a obrázková knížka s květinami, báseň, rytmické nástroje

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák zpívá melodizovaného říkadlo a instrumentálně ho doprovází.

Postup:

1. Úvod a motivace

První aktivita započne v prostoru s rozmístěnými obrázky jarních květin na zemi. Děti se na libovolnou melodii pohybují v závislosti na jejím tempu kolem obrázků. Učitel hraje melodii na jakýkoli nástroj a když hrát přestane, vyřkne název jarní květiny a děti mají za úkol stoupnout si co nejrychleji k obrázku zmíněné květiny.

Následuje řízený rozhovor ohledně jarních květin, kde rostou, jaké mají barvy. Lze využít obrázkové knížky s ilustracemi pro lepší navození atmosféry. Názvy rostlin učitel dále využije při hře na tělo a při hře na ozvěnu. Lze využít názvy jako: *sně-žen-ka*, *nar-cis*, *tu-li-pán*, *ble-du-len-ka*, *vi-o-la*, *pe-tr-klíč*, *hi-a-cint*, *pod-běl*, *mo-dře-nec*. Dále učitel pracuje s rytmickými slabikami v souvislosti s názvy jednotlivých rostlin (*tu-li-pán* = *ty,ty,tá*). Děti po něm opakují a následně samy vymýšlí rytmické slabiky, které přiřazují k názvům jarních rostlin.

2. Hlavní část

Děti se imitací naučí říkadlo od Františka Hrubína: Voní kvítí.

Voní kvítí (*František Hrubín*)⁵⁰

Voní kvítí,
barvy svítí,
pojď sestřičko, ven,
slunce z trávy,
vstává, zdraví:
„Dobrý den!“

⁵⁰ POPROVÁ, Andrea. *Říkadky a pohádky pro radost*. Praha: Axióma, 2015. ISBN 9788072923137.

Postupně učitel opakuje jednotlivé rýmy a napomáhá nácviku rytmickou deklamací slov básně, žáci po něm opakují. Text básně žáci komentují a popisují její kontext. Výsledkem je kompletní rytmizace říkadla.

The image shows a musical staff in 4/4 time with a treble clef. The melody consists of quarter notes and rests, corresponding to the syllables of the rhyme. The lyrics are written below the staff.

Vo-ní kví-tí, pojd', se-stři-čko, ven! Slun-ce z trá-vy, "Do-brý den!"
bar-vy sví-tí, vstá-vá, zdra-ví:

Obr.3 Rytmizace říkadla Voni kvítí (F. Hrubín)

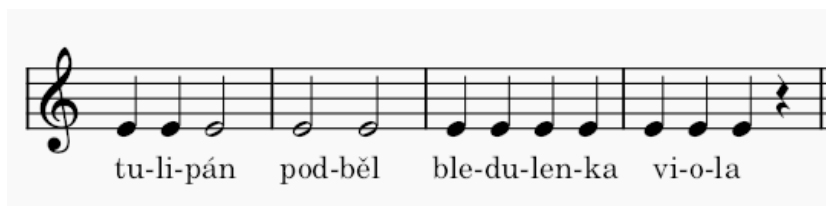
Dále se děti seznámí s melodizací říkadla, nejprve mohou samy zkusit říkadlo, jehož slova se již naučily, improvizovaně melodizovat. Učitel dále prezentuje hotovou melodizovanou formu říkadla a děti se jí postupně po částech imitací osvojují. Dbá také na správný pěvecký postoj dítěte, upozorňuje na korektní artikulaci a uvolněná ústa, připomíná žákům nutnost vědomého dýchání do celého těla/břicha. Děti se také krátce rozezpívají v rozsahu *e1-a1* na slabiky *ma, mo, mi, jo, ja, je*.

The image shows a musical staff in 4/4 time with a treble clef. The melody is more melodic than in the previous image, with some notes beamed together. The lyrics are written below the staff.

Vo-ní kví-tí, pojd', se-stři-čko, ven! Slun-ce z trá-vy, "Do-brý den!"
bar-vy sví-tí, vstá-vá, zdra-ví:

Obr.4 Melodizace říkadla Voni kvítí (F. Hrubín)

Když si děti osvojí melodizované říkadlo a nyní již zpívají píseň Voni kvítí, lze k ní přidat buď samostatný doprovod na základě názvů vybraných květin nebo názvy rostlin za doprovodu rytmických nástrojů. Názvy rostlin pomohou žákům udržet správný rytmus po celou dobu hry písni. Žák může nejprve názvy říkat nahlas a následně si je říkat jen sám pro sebe, tak vznikne čistý rytmický doprovod za pomoci Orffových nástrojů. Je nutné však myslet na to, že se kolektiv musí rozdělit na hráče a zpěváky, ti si svou roli mohou v průběhu aktivity vyměnit. Jeden žák však nestihne zpívat a zároveň myslet na svůj pomocný název rostliny, který mu napomáhá udržet rytmus. Pokud jej udrží i bez pomůcky, což je již vyšší dovednost, zpívat samozřejmě může. Jedná se o konkrétní posouzení žakovských možností v danou chvíli. Pro lepší přehlednost je vhodné zapsat rytmus pro každý jednotlivý nástroj na tabuli s obrázkem nástroje, pokud by žák potřeboval ještě větší oporu. Lze využít dřívěk, bubínku, tamburíny, drhla aj. obdobných rytmických nástrojů.



Obr.5 Rytmizace názvu jarních květin

3. Závěr

Na konec si žáci přehrají a zazpívají finální verzi melodizovaného říkadla Voní kvítí s rytmickým doprovodem. Hodinu lze zakončit pohybovou aktivitou při které žáci improvizovaně pantomimicky předvádí děj zmelodizovaného říkadla, sami se doprovází zpěvem. Případně se mohou sami dohodnout na společné taneční kreaci k tématu.

4.1.3 Scénář č.3

Téma: Tanec

Pomůcky: videa s ukázkami různých tanečních žánrů

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák popisuje charakteristické znaky tanců. Žák se sám tanečně projevuje.

Postup:

1. Úvod a motivace

Hodina začne pohybovou aktivitou, při které se dětem dá volnost pohybu, pouze s doporučením, aby zkusili vyjádřit nějaký taneční styl. Učitel hraje na libovolný nástroj známou melodii a sleduje, jak se děti projevují. Následně může využít dynamiky a tempa pro variace aktivity. Uvolněné děti si sednou do kruhu na koberci a jsou připraveny na rozhovor.

Učitel se žáků zeptá, čeho si kolem sebe všimli a jaký tanec oni sami vyjadřovali. Diskuse směřuje k vyvození alespoň některých základních tanců, tanečních stylů a příbuzných termínů.

Učitel na koberec následně umístí karty s názvy konkrétních druhů tanců jako například: *afričké tance, moderní scénický tanec, kankán, country tance, balet, step, mazurka*. Důležité je si předem stanovit, zdali se děti mají seznámit s různými druhy tance, které se po světě vyskytují nebo s klasickými tanci. Děti nejprve samy zkouší vlastně verbálně i pohybově popsat dané tance, v případě, že s nimi mají nějakou zkušenost.

Následně se žákům prezentují video ukázky jednotlivých tanců. Ti popisují charakteristické znaky jednotlivých tanců a objevů i rozličnou hudbu, která se ke každému žánru tance váže.

Taneční kreace mohou být zapojené i do hry na ozvěnu, kdy žáci mohou napodobovat taneční pohyby ostatních spolužáku či učitele.

2. Hlavní část

Následují dechová a artikulační cvičení, které slouží jako příprava na nácvik písně. Žáci napodobují hluboké nádechy nosem a dlouhé průběžné výdechy, které předvádí učitel, dbá především na nezvedání ramen. Rytmicky s dětmi opakuje „*ju,ju, ty tancuješ krásně*“, „*jó,jó, pojďme tancovat*“. Dále používá níže uvedené přípravné cvičení, které následně může transponovat v rámci několika nejbližších tónin. Učitel vede žáka především k měkkému nasazení tónu.



Obr.6 Příklad přípravného cvičení k písni Tancujme, tancujme

Děti se postupným nácvičkem imitací naučí novou píseň Tancujme, tancujme, kterou si procvičí s klavírem. Učitel nejprve píseň přehraje a zazpívá s odpovídajícím přednesem. Pro děti lze píseň rozdělit na dvě části, či začít rytmickou deklamací slov. Píseň je jednoduchá a neměla by dětem dělat větší problémy.

Následně se žáci sejdou na koberec a zpívanou část střídá část taneční, která může být improvizovaná nebo lze využít tance, který žáci umí. Píseň je tedy takovým refrémem aktivity, taneční část slokou. Důležité je nechat děti vyjádřit pohyb svobodně a chválit je za každý pokus.

Tancujme, tancujme Marie Studničková

Obr.7 Píseň Tancujme, tancujme

3. Závěr

Na závěr si žáci mohou zahrát pohybovou hru „*Na choreografa*“. Taková hudebně-tvořivá část může být pro žáky i odměnou za dobře odvedenou práci, za snaživost během celé hodiny. Žáci sami vymýšlí a doložitelně evidují taneční kroky-pohyby, které může doprovázet hra na tělo. Následně mohou požádat učitele, aby je doprovodil zpěvem i instrumentálně. Z pravidla děti budou pracovat se známou a pevně osvojenou písní.

4.1.4 Scénář č.4

Téma: Počasí, koloběh vody

Pomůcky: obrázky počasí, básně, nahrávka Vltava: Bedřich Smetana

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák vytváří kolektivní rytmické a melodické projevy. Žák vědomě poslouchá skladbu a následně ji popisuje.

Postup:

1. Úvod a motivace

Úvodní motivace proběhne prostřednictvím řízeného rozhovoru o počasí a jeho proměnách během ročních období. Učitel také žákům nabídne obrázky, které symbolizují různé druhy počasí a téma koloběhu vody. Následuje „*hra na bouřku*“, kde si žáci sednou do kruhu a postupně imitují hru na tělo gesta, které předvádí učitel. Ten začíná tichým klepáním prsty o sebe, pokračuje přes tleskání a šoupaní rukou k dupání a k pleskání zároveň. Důležité je, aby hra na tělo napodobovala postupný lehký déšť, který houstne, přidávají se k němu popřípadě i kroupy a následně se objeví bouřka, hromy a blesky. Postupně jak se déšť zesiloval, se následně také zeslabuje. Učitel může kolem kruhu, v kterém žáci sedí, chodit a přesně ukazovat, kdo kdy změni gesto.

Dále si žáci mohou zahrát pohybovou hru na „Kapičky a okapy“, která je variací na hru „Rybičky, rybáři.“ Nakonec po aktivizaci žáků nadchází zklidnění ve formě lehnutí na koberci, při kterém žáci zavřou oči a poslouchají pozorně zvuky, které učitel vydává. Ten může používat hru na tělo i rytmické a melodické nástroje. Snaží se napodobit déšť, vítr, meluzínu, kapky dopadající na určitý materiál, ale i okolnosti, které mohou žákům napovědět, jaké je zrovna asi počasí (zpěv ptáků, vánoční melodie).

Žáci se nakonec mohou rozdýchat za pomoci meluzíny a nafukování balónku. Dále může učitel využít další artikulační a přípravná cvičení a zopakovat si například píseň Prší, prší.

2. Hlavní část

Učitel využije básně o koloběhu vody, která má jak informační, tak motivační charakter. Před poslechovou činností učitel nabídne dětem rozhovor o tom, co se s vodou na planetě tedy děje, co se z básně dozvěděly a jestli znají nějaké české řeky. Pokud ji děti sami nezmíní, učitel jmenuje Vltavu a ptá se, kde ji můžeme vidět (Praha, Šumava). Dále mohou následovat další informace o tom, že je Vltava nejdelší řekou v ČR nebo, že pramení na Šumavě a vlévá se do

Labe. Když se žáci dostatečně seznámí s Vltavou, je jim představena stejnojmenná skladba od Bedřicha Smetany, na jejíž poslech se připraví.

První poslech proběhne v klidu a nejlépe se zavřenýma očima. Druhý poslech můžou doprovázet návodné otázky před i po poslechu: „*Jaké nástroje ve skladbě slyšíš?*“ „*O čem skladba vypráví?*“ „*Je skladba rychlá nebo pomalá?*“ „*Je skladba smutná nebo veselá?*“. Třetí poslech mohou děti doprovodit hrou na tělo, ladným autorským tancem nebo výtvarnou činností, která může pak vést ke komentovanému dílu žáků.

3. Závěr

Na závěr si žáci vyzkouší gradovanou hru na tělo, při které učitel předvádí určité pohyby a přidává na jejich obtížnosti. V rytmu také může začít zpívat melodii na známý nápěvek písničky Travička, zelená. Písničku Vodička, kapička se mohou žáci popřípadě naučit i celou, pro gradovanou hru na tělo postačí například jen první dva takty. Jde o to, aby celý kolektiv najednou, po vzoru učitele vyzkoušel najednou například dupat a tleskat v odlišném rytmu, pohubovat celý tělem, chodit po kruhu a prozpěvovat jednoduchý nápěvek.

Co prožila kapka vody⁵¹

Povím Vám příběh kratičky,
o cestě vodní kapičky.

V potůčku se prohání,
když ji slunce zahřeje,
na páru se promění,
kam se potom poděje?

Stoupá vzhůru do mraků.
je to cesta zázraků.

Až má mráček plné břicho,
zahromuje „stačí!“
Kapička se změnila v deštík,
pláštěnku ti smáčí.

Tenhle příběh nemá konec,
není za ním tečka,
kapka steče do potůčku
a zas dokolečka.

Vodička, kapička

1. Vo-di-čka, ka-pi-čka, slu-ní-čko jí v pá-ru změ-ní.
Vo-di-čka, ka-pi-čka, mrá-ček jí zas

2. vy-pr-ší!

Obr. 8 Píseň Vodička, kapička (melodie Travička, zelená)

⁵¹ MACHÁČKOVÁ, Lucie. KRÁLOVSTVÍ VODY. DOCPLAYER [online]. 2017 [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/17646598-Kralovstvi-vody-co-prozila-kapka-vody-kolobeh-vody-jak-vypada-voda-skupenstvi-vody-zivot-u-vody-a-pod-vodou-vodni-rostliny-a-zivocichove.html>

4.1.5 Scénář č.5

Téma: Piráti

Pomůcky: audio nahrávka se zvuky moře, dřívka, xylofon

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák zpívá nově nacvičenou píseň, rytmicky a melodicky se doprovází.

Postup:

1. Úvod a motivace

Učitel započne hodinu řízeným rozhovorem o moři. Dokreslovat atmosféru rozhovoru může audio nahrávka se zvuky moře (vítr, šumění vln, šplouchání vln, racci). Nabízí dětem otázky jako: „*Co se vám vybaví, když se řekne slovo moře? Kdo se po moři plaví? Jak nazýváme dopravní prostředky, které můžeme potkat na moři? Jaký je rozdíl mezi mořem a oceánem? Jaká zvířata žijí v moři?*“. Postupně se také dostává k tomu, že děti narazí na téma piráti. Dále se tedy ptá na to, jací piráti jsou, co dělají, na čem se plaví a podobně.

Následuje dramatická aktivita, při které žáci sedí v kruhu a jeden do kruhu vstoupí a zkusí piráta nějak předvést a zahrát. Lze volit mezi pantomimou, využití pouze zvuků či kompletně povolit pravidla. Učitel navazuje na tuto aktivitu rozdýcháním a rozezpíváním, určité formy vyjádření (hluboký smích, chichotání, hej hou – hej rup) se mohou už objevit v předchozích aktivitách, učitel tedy provazuje dětské nápady se svými.

Rozdýchání probíhá motivací mořských větrů, popřípadě mořských proudů. Dítě si udělá mističku z rukou a v ní si představí vlastní malé moře, v něm pak rozfoukává proudy/větry a vytváří mořskou bouři. Učitel dbá na správné držení těla, na vdech nosem a na postupný výdech pusou. K *rozezpívání* učitel využívá přípravných cvičení, při kterých se zaměřuje především na *opakované tóny, volný nástup 6. stupně a na správnou výslovnost vokálů*. Učitel aktivně pracuje s variacemi dynamiky i tempa jak při rozezpívání, tak v ostatních aktivitách.



Obr.9 Příklad přípravných cvičení k písni Hej, hou

2. Hlavní část

Následuje nácvik pirátské písně *Hej-hou*, která je upravenou verzí starého anglického kánonu „*Hey, ho...*“. Učitel nejprve píseň přehraje a zaspívá žákům celou, následně po částech rytmicky deklamuje slova po zhruba třech částech. Nácvik zpěvu také rozdělí na několik dílčích částí, které s dětmi několikrát opakuje. Píseň má spoustu technicky obtížnějších míst, proto nácvik opakuje vícekrát, ale nelpí při prvním seznamování na dokonalost.

Píseň si pak žáci zaspívají všichni společně nebo na dvě skupiny, které se mohou po částech střídát. Doprovázet se děti mohou také hrou na tělo nějakým rytmickým ostinátním doprovodem. Lze k takovému doprovodu i vymyslet slova, která dětem pomohou předem upravený rytmus dodržet: *ty-ty-ty-ty = gu-li-gu-li, tá-já = hej/hou, tá-tá = gum, gum*.

Hej, hou

Obr.10 Píseň *Hej, hou* (upraveno)

3. Závěr

Na závěr si žáci mohou v rámci hry na tělo, kruhového rozestoupení a prvků tanečních kroků užít píseň i v uvolněnější formě. Mohou také v rámci hudební tvořivosti vymyslet vlastní pirátkou píseň nebo pokřik, který by se hodil na palubu.

4.1.6 Scénář č.6

Téma: Zvířata

Pomůcky: audio nahrávky: „Máme rádi zvířata“ (Jiří Suchý), Karneval zvířat (C. Saint-Saëns), omalovánky

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák rozezná, které nástroje hrají ve skladbě, kterou poslouchá. Žák pojmenuje skladbu na základě jejích hudebně-výrazových prostředků.

Postup:

1. Úvod a motivace

Učitel pustí audio nahrávku písně *Máme rádi zvířata*. Hodina začíná pohybovou aktivitou, při které všechny děti dotancují v rytmu za doprovodu písně na koberec a sejdou se v kruhu, učitel je stále pobízí k tanci, neměly by přestat se hýbat a tančit. Učitel dále navazuje hrou na ozvěnu do rytmu písně, vedoucí roli ve hře mohou převzít i děti. Na hru může navazovat pochod po kruhu, houpání boky nebo zpěv. Po dostatečné aktivizaci a rozpohybování se děti usadí do kruhu a učitel započne řízených rozhovor o zvířatech.

Ptá se děti na různé druhy zvířat a jejich dělí. Zároveň chce po dětech, aby vědomě a s kontrolou napodobovaly zvířecí zvuky. Jako artikulační cvičení využije například nápodobu ryby „*mo,mu,me*“ s důrazem na uvolněné rty, nápodobu hada „*sssss, s-s-s-s*“. Rozdýchá děti za pomoci opičích zvuků „*huhu, haha*“ nebo využije nápodobení psiho dýchání s jazykem vystrčeným z úst. Může následovat krátké rozezpívání za pomoci známých písní, které souvisí s tématem zvířat. Lze využít i jednoduché lidové písně jako *Kočka leze dírou, Běží liška k táboru, Skákal pes, Rybička maličká*.

Dále může nastat čas na pohybovou hru „*Předved' zvíře*“, při které, za doprovodu klavíru a libovolné písně, děti pantomimicky předvádějí různá zvířata. Aktivitu lze gradovat přidáváním pravidel v závislosti na změnu dynamiky či tempa doprovodné hry.

Před poslechovou činností lze děti zklidnit, uvolnit a připravit aktivitou, kdy se děti položí na koberec, zavřou oči a učitel vydává tóny na různé hudební nástroje. Děti hádají názvy nástrojů, na které učitel hraje. Jedná se i o jakousi formu rozcvičky před poslechem, kdy se učitel žáků ptá na názvy nástrojů, které ve skladbě uslyší.

2. Hlavní část

Učitel si připraví nahrávku určitých částí *Karnevalu zvířat* od *Camilla Saint-Saëns*. Využit může například části: *Slon*, *Klokani*, *Labuť*, *Kukačka v hlubokém lese*, *Želvy*. Volí nahrávku o maximální délce zhruba dvě až tři minuty.

Při prvním poslechu si děti skladbu poslechnout bez předchozího zadání nebo otázek, učitel se ptá obecně na první dojmy ze skladby. Může dodat i otázky ohledně tempa, nálady nebo dynamiky skladby. Před druhým poslechem se dětem zadá úkol, aby zkusily rozpoznat hudební nástroje, které ve skladbě hrají. Po druhém poslechu proběhne diskuse o užitých hudebních nástrojích. Dále se učitel žáků zeptá, jaké zvíře, jim skladba připomíná. V případě *Slona*, žáci často charakterizují nějaké dupání, bručení a velká mohutná zvířata. Potom, co děti uhádnou název skladby a jsou schopné okomentovat, proč skladba vyjadřuje zrovna ono zvíře, přichází čas na část pohybovou. Na pochodovou část děti střídavě dupají a tleskají, na druhou část mohou tančit libovolně. Taková pohybová aktivita se může opakovat.

3. Závěr

Na závěr si žáci mohou za doprovodu poslechu skladby vybarvit omalovánku, která reprezentuje téma poslechové skladby. Po vymalování může následovat reflektivní rozhovor s celým žakovským kolektivem, kdy děti komentují výběr barev a své pocity při tvořivé aktivitě. Nakonec si žáci mohou sami složit kratičkou melodii a taneček, který podle nich charakterizuje určité zvíře.

4.1.7 Scénář č.7

Téma: Hudebníci a muzikanti

Pomůcky: karty s hudebními nástroji

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák popíše, kdo je to muzikant nebo hudebník. Žák zpívá píseň a rytmicky se doprovází.

Postup:

1. Úvod a motivace

Hodina začíná společným nástupem do kruhu na koberec. Učitel začne vydupávat a vytleskávat známý rytmus písně „*We will rock you*“ od skupiny *Queen* (ty-ty-tá/dup-dup-tlesk). Děti se k učiteli začnou postupně přidávat, ten může následně zvyšovat obtížnost pohybů, některé přidat, tleskat nahoře a dole, chodit do kruhu a zpět nebo chodit dokola po kruhu. Důležité je, aby rytmus plynul dál a až poté může učitel přidat nápěvek „*Muziku má, každé rád!*“, která dotvoří celkové rytmické cvičení. Výsledkem by měla být skupina, která je rytmicky sladěná a schopná měnit dle potřeby pohyby i slova („*Zpívej, zpívej, s náma!*“).

Dále si děti mohou sami vymýšlet slova, která budou k rytmu a melodii pasovat. Vhodné je také nabídnout dětem možnost výběru vlastního rytmu a melodie dle jiné písně nebo skladby, kterou kolektiv zná. Toto cvičení se dá provést s opravdu jakoukoliv písní, stačí, když si učitel předem rozmyslí, jaký rytmus v jakém taktu a jaký text na jakou část písně využije.

Následuje řízený rozhovor o muzikantech a hudebnících. Učitel se dětí ptá, jak se jmenuje člověk, který provozuje/dělá hudbu. Dále děti vede k tomu, aby si uvědomili, čemu se přesně hudebníci věnují a že se každý může věnovat něčemu jinému (skladatel, dirigent, sbormistr, hráč na hudební nástroj, zpěvák sólový, zpěvák sborový). Důležité je uvědomění, že hudebník nemusí nutně umět vše, aby byl správným muzikantem. Může mít nějaké zaměření. Následně se učitel ptá třídního kolektivu, jestli se zde nachází nějaký hudebník a popřípadě pobízí ke sdílení zkušeností. Dále děti vede k myšlence toho, že i ony jsou muzikanty, když si rádi zpívají a užívají hudbu.

Dále se učitel může zeptat, jestli děti náhodou neznají nějaké písničky o muzikantech nebo hudebnících. Pokud děti budou vědět, pravděpodobně zmíní „*Muzikanti, co děláte*“ nebo „*Já jsem muzikant*“. V návaznosti učitel dětem prozradí, jakou píseň se spolu naučí. Samotnému nácviku písně imitací předchází dechová, artikulační a pěvecká cvičení. Dechové cvičení lze motivovat hrou na flétnu nebo jiné dechové nástroje. Artikulaci procvičujeme za pomoci slov

„brnk, břink, bum, tramtadadá, písk, ťuk“. Pro rozezpívání lze využít přípravná cvičení s důrazem na *volný nástup 5. stupně, základní kvintakord, spodní 5. stupeň a opakovaný tón*. Dle potřeby cvičení může transponovat do sousedních tónin *E dur a F dur*.



Obr. 11 Příklad přípravných cvičení k písni *Já jsem muzikant*

2. Hlavní část

Jako první může učitel zařadit vytleskávání rytmických slabik dle melodie písně např.: (*Já jsem muzikant a přicházím k vám z české země: tá-tá, ty-ty-ty-ty 3x, tá-tá, ty-ty-ty-ty, ty-ty-ty-ty, tá-já*). Dále postupuje učitel od deklamace slov dle rytmu melodie písně. Pro lepší orientaci v jednotlivých úsecích písně dětem připraví kartičky s obrázky, které reprezentují části písně. Využije je především při nácviku více slok. Jedná se o obrázky nástrojů, které se v písni vyskytují (housle, basa, trumpeta, bubínek). V případě bubínku může využít i opravdového nástroje, ostatní asi v hudebně nenajde. Na tyto obrázky následně ukazuje během zpěvu, pro lepší orientaci ve stavbě písně. Pokud učitel později doprovází žáky na klavír, vybere si nějakého znalého pomocníka z řad dětí, aby ukazoval obrázky za něj. Dále může mít žák na očích i notový zápis, na kterém rozezná klesající či stoupající melodii. Zároveň lze notový zápis využít k řízenému rozhovoru o notových značkách.

Při nácviku učitel postupuje po několika částech a nejprve pracuje pouze s jednou slokou a základem/refrénem písně. Po vyšším osvojení přidává i další sloky o hudebních nástrojích.

Když si žáci píseň osvojí lze také měnit tempo nebo dynamiku písně, následně si také žáci mohou v rámci vlastní hudební tvořivosti vymyslet nějaký taneček, resp. gesta, která při zpěvu využijí. Vhodné by mohly být například náznaky hry na hudební nástroje, které se v písni objevují. Učitel může žákům napovědět, jaký postoj by při hře na určité nástroje měli zaujmout.

Já jsem muzikant

Krokem Česká

D A D A D



1. Já jsem mu-zi-kant a přicházím k vám z české země.

D A D A D



My jsme mu-zi-kan-ti při-chá-zí-me k vám.

D A D A



Já u-mím hrá - ti. My u-mí-me ta - ky.
A to na hous - le. Jak se na ně hra - je?

D A 1. D 2. D



Fidli, fidli, staré vidly, fidli, fidli, housličky, housličky.



2. Já jsem muzikant

A to na basu. Jak se na ní hraje?

Stála basa u primasa, za kamnoma stála,
jak primaska zatopila, basa sama hrála.

3. Já jsem muzikant

A to na trumpetu. Jak se na ní hraje?

Já rád játra, on rád játra ty rád játra trumpeta,
já rád játra, on rád játra ty rád játra trumpeta.

4. Já jsem muzikant ...

A to na bubínek. Jak se na něj hraje?

Bumtarata, bumtarata, bumtarata, bubínek,
bumtarata, bumtarata, bumtarata bubínek.

Obr.12 Píseň Já jsem muzikant⁵²

⁵² Zpěvníček o řemeslech našich dědů a babiček: <https://docplayer.cz/4387312-Zpevníček-o-řemeslech-nasich-dedu-a-babicek.html> [online]. 2016 [cit. 2023-04-11].

3. Závěr

Na závěr si žáci mohou zahrát pantomimu na téma hudebních nástrojů, kdy žák předvádí hru na onen nástroj bez využití zvuků. Hra může probíhat hromadně i v menších skupinkách. V případě dalších hodin lze píseň nacvičit i s rytmickým doprovodem nebo mezihrami s melodickými dětskými nástroji.

4.1.8 Scénář č.8

Téma: Hudební nástroje

Pomůcky: obrázky hudebních nástrojů, hudební nástroje

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák rozezná zvuk známých hudebních nástrojů. Žák hraje na rytmické hudební nástroje. Žák analyzuje a interpretuje rytmus při skupinové hře.

Postup:

1. Úvod a motivace

Hodina začíná řízeným rozhovorem o tom, co jsou hudební nástroje. Děti popisují, kdo na ně hraje, jaké znají nebo třeba z jakých materiálů se vyrábí a jak vytváří zvuk. Učitel po žácích nevyžaduje žádné oficiální dělení hudebních nástrojů.

Následuje pohybová aktivita „Dotkni se“, při které učitel nahlas jmenuje názvy nástrojů, které jsou v hudebně k dispozici a děti se je mají za úkol dotknout. Je velmi důležité před takovou aktivitou zdůraznit bezpečnost a opatrnost, s kterou se děti nástrojů budou dotýkat.

Další aktivitou může být rozeznávání nástrojů podle poslechu. V takovém případě si děti lehnout na koberec a zavřou oči. Učitel následně hraje na různé hudební nástroje a dítě, které zvuk pozná se hlásí. Učitel se pak dotkne jeho ruky a dítě název nástroje řekne. Taková aktivita může sloužit jako zklidnění před dalších pohybem a instrumentální činností.

Dále si mohou žáci procvičit znalost hudebních nástrojů propojením jejich názvu a vizuální podoby při hře domino na téma hudebních nástrojů. Hra je vhodná pro jednotlivce nebo pro dvojice.



Obr. 13 Ukázka domina s hudebními nástroji⁵³

⁵³ HRABÍKOVÁ, Kateřina. *Domino – hudební nástroje* [online]. In: . [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.ucitelnice.cz/produkt/9062>

Další formou osvojení názvů hudebních nástrojů mohou být hádanky. Ty učitel může i melodizovat a následně využít jako píseň, kterou si žáci mohou imitačním nácvikem osvojit. Zde jako příklad melodizace hudebních hádanek píseň, kterou si následně děti mohou imitačním nácvikem osvojit. Tato píseň by šla rozpracovat i po stránce rytmického a melodického doprovodu. Při nácviku je možné zvolit pouze několik slok, ne nutně prvních, ale například těch, které děti uhádly nejsnadněji nebo nejvíce s potížemi. Při zpěvu této písně, resp. při využívání hudebních hádanek, mohou děti mít k dispozici buď obrázky hudebních nástrojů nebo hudební nástroje samotné.

Muzikanti na mě hrají

Marie Studničková

V bí-lých schů-dkách, čer - né le-ží, kam-pak po nich pr-sty bě-ží. Mu-zi

-kan-ti na mě hra-jí, há-dej jak mě na-zý-va-jí... Jme-nu-ju se kla-vír.

1. V bílých schůdkách, černé leží – kampak po nich, prsty běží.

Ref.: Muzikanti na mě hrají, hádej jak mě nazývají... Jmenuju se _____.

2. Sladké dřevo, sladce voní – teskní, pláče, struny zvoní.
3. Kdopak jí to asi učí, že jen pořád brum, brum, bručí.
4. Pouští kulatými vrátky, tóny ven – a nikdy zpátky.
5. Je jak malý chobot sloní – lidský dech v něm tóny honí.
6. Jen to zkuste fidli, fidli – v téhle kleci slavík bydlí.
7. Špatně se mu asi žije – paličkou ho kdekdo bije.

Obr.14 Píseň Muzikanti na mě hrají

2. Hlavní část

Učitel se žáků zeptá, zdali ví, jak se říká skupině, kde hraje hodně muzikantů najednou. Seznamuje žáky s orchestrem, vysvětluje, o co se jedná a jak si na něj děti mohou zahrát. Děti se rozdělí do třech až čtyřech skupin, dle počtu. Nejprve si děti mohou vyzkoušet orchestr nejprve s využitím hry na tělo. Ta může být libovolná nebo přímo imitující nějaký hudební nástroj. Na dobře viditelné místo umístí učitel kartičky, které odpovídají dohodnutému taktu a počtu skupin v třídním kolektivu. Učitel skupiny diriguje, různě je střídá, nejdříve hrají jen některé skupiny, a nakonec všichni dohromady. Zároveň také žáci pracují s dynamikou rytmické hry. Po osvojení rytmu, si žáci místo hry na tělo mohou vybrat libovolné rytmické nástroje. S nimi se scénář hry může znovu opakovat. Na úplný konec lze přidat i nějaké jednoduchý nápěvek, který se bude neustále opakovat a bude mít jednoduchou melodii. Rytmickou hru lze propojit také s nějakou již osvojenou a známou písní v 4/4 taktu, jako je například píseň *Housle, housle* s melodií z písně *Krávy, krávy* (J. Uhlíř).

Housle, housle

1. Housle, housle, jak se na vás vlastně hraje, housle, housle, jaký máte zvuk. Fidli, dli, fidli...
2. Baso, baso, jak se na tě vlastně hraje, baso, baso, jaký máš ty zvuk. Brum, brum, brum...
3. Trumpetičko, jak se na tě vlastně hraje, trumpetičko, jaký máš ty zvuk. Tram-ta-da-ta...
4. Bubne, bubne, jak se na tě vlastně hraje, bubne, bubne, jaký ty máš zvuk. Bum, bum...

Obr.15 Píseň *Housle, housle* (*Krávy, krávy* – J. Uhlíř)

1.		TÁ-TÁ-TÁ-TÁ
2.		TY-TY-TY-TY 2x
3.		TÁ-JÁ-TÁ-JÁ
4.		TÁ-NIC-TÁ-NIC

Obr.16 Příklad zápisu rytmického doprovodu

3. Závěr

Na závěr si mohou děti zahrát hru „*Na tajného dirigenta*“. Hra spočívá v tom, že jeden žák je vyvolen jako hadač a odchází za dveře. Ostatní se domluví, kdo bude tajným dirigentem orchestru/celého třídního kolektivu. Ten má následně za úkol dělat různé pohyby a ostatní jej musí napodobovat. Musí se jednat o soustavnou hru na tělo. Během hry musí pohyby měnit. Ten hráč, který je vybraný jako hadač přichází následně zpět do třídy a orchestr mu hraje. On musí poznat, jaký člen orchestru je tajným dirigentem. Hráči stojí v kruhu a ten, kdo hádá stojí uprostřed. Hra se může gradovat tím, že hádá například dvojice najednou.

4.1.9 Scénář č.9

Téma: Hudební žánry

Pomůcky: audio nahrávky hudebních žánrů/písni, karty s názvy vybraných hudebních stylů

Časová dotace: 45 minut

Vzdělávací cíle: Žák vyjmenuje a charakterizuje vybrané hudební žánry. Žák zpívá píseň způsobem charakteristickým k hudebnímu žánru.

Postup:

1. Úvod a motivace

Hodina začíná pohybovou aktivitou, při které učitel zpívá a hraje na klavír jakoukoliv melodii nebo píseň, která je žákům dobře známá. Ti reagují tancem na její dynamiku a tempo, které učitel průběžně mění. Když přestane hrát, žáci zamrznou a nehýbou se. Učitel tedy na začátek žáky aktivizuje, rozpojuje a procvičí jejich hudební vnímání.

Dále učitel vede řízený rozhovor o hudbě, kterou děti poslouchají. Zajímá ho, jakou hudbu mají rádi a proč jí poslouchají. Snaží se dovést žáky k popisu různých druhů hudby a ke zjištění, že neexistuje jenom jedna hudba, ale mnoho jejích podob. Žáci popisují různé hudební styly a žánry, pro ně charakteristické nástroje nebo přímo vysvětlují na příkladech známých písní.

Učitel má připravené audio ukázky jednotlivých druhů hudby. Může si vybrat například tyto žánry: *lidová hudba, klasická hudba, rocková hudba, popová hudba, elektronická hudba, jazzová hudba, reggae.*

Na koberec učitel rozmístí velké karty s názvy jednotlivých hudebních žánrů. Postupně pouští ukázky hudebních žánrů a ptá se dětí, jestli rozeznají, jak se nazývají. Po úspěšném rozřazení ukázek k názvům děti získají představu o každém hudebním žánru. Dále má učitel připravené karty s charakteristickými rysy hudebních žánrů, které mají za úkol děti přiřadit ke kartám s hudebními žánry. Tato aktivita může proběhnout hromadně nebo skupinově.

Na základě znalosti různých hudebních žánrů se je děti mohou pokusit napodobit pohybem i zpěvem, učitel může poskytnout i hudební nástroje. Taková hra se dá uskutečnit individuálně i skupinově, kdy si žáci vytvoří své vlastní improvizované hudební skupiny, kdy zahrají a zazpívají. Mohou si vytvořit i svůj menší projekt, vymyslet své kapele jméno, názvy písní a jednu píseň rozpracovat.

2. Hlavní část

Dále učitel představí dětem píseň *Jarní raggae* od *Marie Kružíkové*. Učitel přednese píseň pěvecky buď za doprovodu klavíru nebo rytmických nástrojů. Náviku písně a jejích částí předchází dechová a artikulační cvičení. Dýchání probíhá nosem do celého těla, učitel kontroluje nehybnou polohu ramen žáků a výdech je dlouhý a kontrolovaný. Správnou artikulaci a aktivizaci mluvidel mohou děti provést na libovolné jazykolamy např.: „*Drnky brnky, brnky drnky! Srnka cvrnká srnci trnky. Srnec mrkne na srnku: Cvrnkni trnku do hrnku!*“ (*Fisherová*). Jazykolam lze i rytmizovat a propojit s hrou na tělo.

Následně se žáci věnují přípravným cvičením, které předcházejí imitačnímu náviku písně. Důraz je kladen především na *opakovaný tón, volný nástup 5. stupně, terciové chody a na rozložený tónický kvintakord*. Zvýšenou pozornost taky učitel věnuje náviku správného rytmu ve spojitosti se čtvrt'ovou pomlčkou.



Obr.17 Příklad přípravných cvičení k písni *Jarní raggae*

Při vlastním náviku písně postupují po několika částech. Při náviku učitel dbá na výslovnost hudebního textu, živý pěvecký projev a rytmickou přesnost. Žáci se nejprve zaměří na deklamaci slov první sloky a refrénu. Po osvojení melodie, rytmu a textu písně a po jejím dostatečném opakování se děti mohou zaměřit na její rytmický doprovod. Ten může být výraznou pomocí při rytmickém dodržení pomlky v písni.

Během náviku může učitel využít různě vysokých dětí, počet závisí na rozsahu písně, které reprezentují jednotlivé tóny. Ti stojí vedle se a učitel si stoupne za ně. Následně pak náznakem dotyku hlavy hraje melodii pro ostatní žáky, kteří mají jasnou představu o stoupající nebo klesající melodii i o intervalech v písni.

JARNÍ REGGAE Marie Kružiková

Hele, hele, hele - co se to tu dě-je, co to ta-dy cur-li- ká? To jen má-ma pta-čí, co jí sí-ly sta-čí,

ta-há z hlí-ny čer-ví- ka. Měj o - či do-ko-řán, do-ko-řán, měj o - či o - te - vře- né.

Obr.18 Píseň Jarní reggae (M. Kružiková)

3. Závěr

Nakonec hodiny může učitel žákům nabídnout taneček k písni, který si v rámci hudební tvořivosti žáci mohou sami seskládat. Je vhodné, aby měl učitel k dispozici nějakou tabuli a na ni jednotlivé pohyby alespoň improvizovaně zapisoval, aby byla kolektivní dohoda o tanečních pohybech evidována. Následně děti tanec praktikují za doprovodu hudebního doprovodu učitele, který může pro gradaci obtížnosti měnit tempo nebo dynamiku písně.

5. Praktická část

Praktická část práce obsahuje seznámení s předmětem a cílem výzkumu spolu s jeho okolnostmi. Jsou zde představeny hypotézy, které autorka zhodnocuje v závěru práce.

Dále je zde rozhovor s provázející paní učitelkou Mgr. Věrou Matzenauerovou, která dlouhodobě vyučuje hudební výchovu pro 1. stupeň na FZŠ prof. Otokara Chlupa. Sama také organizuje hudební a hudebně-dramatické kroužky. Cíly rozhovoru bylo seznámení se s provázející paní učitelkou, motivace k hudebnímu vyučování i zjištění názorů zkušeného hudebního pedagoga, které se vztahují k hypotézám v této práci. V rozhovoru zmiňuje obavy z nedostatku vzdělaných hudebních pedagogů dostatečně připravených na praxi i nedostatečnou časovou dotaci jedné vyučovací hodiny týdně v rámci hudební výchovy na prvním stupni. Dále upozorňuje na nutnost kreativního prostředí, které má hudební vyučování navozovat a možnosti seberealizace a vyjádření, které má dětem nabízet. Zdůrazňuje také nutnost propojení všech různorodých hudebních činností v hodinách hudební výchovy a spolupráci v dětském kolektivu, kdy se děti zapojují do společného „muzicírování“. Doporučuje také myslet na pestrost, tvořivost, hravost a radost během hudebního vyučování.⁵⁴

V dalších kapitolách je vypsáno ověření devíti scénářů spolu se shrnutím skupinového rozhovoru, sebereflexí i komentářem provázející paní učitelky. Dále autorka eviduje výsledky skupinového rozhovoru s dětmi, verifikuje stanovené hypotézy a vyvozuje dále náměty pro hudebně výchovnou praxi.

5.1 Ověření scénářů

Předmětem a cílem výzkumu, který byl realizován v březnu 2023, bylo zmapovat současné potřeby žáků od 6 do 8 let během hudebního vyučování tak, aby docházelo k efektivnímu rozvoji hudebních schopností za podmínky motivovaného a radostného přístupu žáka k učení. Výzkum byl realizován v rámci 9 setkání hudebního kroužku v časové dotaci 45 minut a proběhl prostřednictvím ověření scénářů v pedagogické praxi.

Ověření scénářů v pedagogické praxi proběhlo na Fakultní základní škole prof. Otokara Chlupa Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Tato škola byla pro ověření scénářů v pedagogické praxi vybrána, protože je místem, kde je autorka práce zaměstnána jako učitelka prvního stupně. Jedná se o školu s výukou hudební výchovy, která je v rozvrhu zařazena jednou

⁵⁴ Celý rozhovor je uveden v přílohách.

týdně. Zájemci z řad žáků mohou využít nabídky hudebních kroužků v odpoledních hodinách. Škola při realizaci ověřování scénářů podporovala všechny aktivity s ním spojené.

Pro ověření scénářů v pedagogické praxi byli vybráni žáci 1., 2. a 3. tříd. Ti hudební kroužek absolvovali v rámci odpoledních programů zahrnutých do harmonogramu školních družin. Z většiny se jednalo o žáky, kteří neměli další hudební vzdělání. Skupiny byly složené z 10 až 20 žáků, celkem se jich zúčastnilo 126. Pro ověření scénářů bylo zásadní zkoumání několika odlišných a na sebe nezávislých vzorkových skupin.

Ověření scénářů v pedagogické praxi obsahovalo individuální strukturovaný rozhovor s provázející paní učitelkou, která působí na vybrané škole a skupinový diagnostický rozhovor, který navazoval na výuku hudebního kroužku a který mapoval dětské potřeby během hudebního vyučování.

5.2 Výzkumné hypotézy

- 1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.*
- 2. Pohyb v hodinách hudební výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.*
- 3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.*

5.3 Zhodnocení realizované výuky

V této kapitole jsou uvedeny realizace scénářů pro hudební kroužek. Jednotlivá zhodnocení obsahují úvodní informace o výuce, shrnutí skupinového rozhovoru ze strany žáků, sebereflexi autorky a komentář provázející paní učitelky.

Realizace scénáře č.1

Výuka byla realizována 02. 03. 2023. Cílem hodiny bylo seznámit se s písní Prší, prší a nacvičit její pěvecký přednes. Hodina obsahovala přípravná cvičení před zpěvem, hru na tělo i hru na ozvěnu a dětskou pohybovou tvořivost.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Děti si rády vymýšlely vlastní variace dechových a artikulačních cvičení, byly rády, když jim paní učitelka dala prostor pro seberealizaci. Dále kladně reagovaly na možnost vlastních pohybových vyjádření.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Děti hodnotily veškeré pohybové aktivity velmi pozitivně. Těšily se na ně a vyžadovaly jejich opakování. Reflektovaly, že je pohyb dokázal probudit a ony se pak zapojily i do ostatních hudebních činností s dobrou náladou. Nejvíce je potěšila možnost vymýšlení vlastních tanečních pohybů na známou píseň.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Nejméně je bavil úvodní rozhovor o tématu hodiny, byly velmi natěšené na zpěv i pohyb. Rády si ovšem vyzkoušely novou hru Tancuj rychle, tancuj pomalu, se kterou se nikdy předtím nesetkaly.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Hodina proběhla v klidné, ale veselé atmosféře. Děti si rychle zvykly na používání hry na ozvěnu prostupující všemi aktivitami, která sloužila jako prostředek učitele pro získání pozornosti a utišení kolektivu. Hru na ozvěnu, ať už prostřednictvím hry na tělo nebo různých zvuků, hodnotím jako velmi funkční prostředek pro udržení pozornosti dětí. Pro děti byla také novým prostředkem komunikace učitele a žáka, který zafungovala a děti si na něj rychle navykly. Samy také využily možnost vlastních tvořivých projevů při hře na tělo.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Hudebně-pohybové činnosti děti zaujaly s přehledem nejvíce, ať už se jednalo o pohybovou hru, tak o vymýšlení a realizaci tanečku. Pohyb je aktivizoval a zaháněl v nich únavu, jakékoliv téma spojené s pohybem se stávalo atraktivním.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Úvodní rozhovor byl možná o trochu delší, než by musel být. Úvodní motivace je důležitá, ale neměla by na druhou stranu zbytečně oddalovat aktivní spolupráci žáka a učitele na hudebních činnostech. Dechová a artikulační cvičení se ukázala být pozitivní motivací a aktivizací pro další činnosti. Děti si zazpívaly s chutí známou lidovou píseň a díky pevnému ukotvení rytmu, melodie i textu písně byly zdařile schopné experimentovat s jejím tempem a dynamikou.

Komentář Věry Matzenauerové

Studentka v úvodu vytváří bezpečné prostředí pro děti, seznamuje se s nimi a komunikuje pravidla a téma hodiny. Při rozhovoru s dětmi improvizuje a žádné odpovědi jí nevyvedou z míry. Během celé hodiny dává prostor pro dětské nápady a jejich realizaci. Hodina je vhodně sestavena a organizována, aktivity se dobře střídají a děti jsou stále aktivizované. Využití hry na tělo prostupuje celou hodinou. Doporučila bych v závěru hodiny zopakovat a pojmenovat její téma a dílčí aktivity před reflexí a zhodnocením.

Realizace scénáře č.2

Výuka byla realizována 03. 03. 2023. Cílem hodiny bylo seznámení se s říkadlem i s jeho následnou melodizací, zazpívat jej a instrumentálně jej doprovodit. Hodina obsahovala rozhovor o jarních květinách, práci s říkadlem, které bylo následně melodizováno a doprovázeno nástroji i tancem.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Děti samy v reálném čase vymýšlely nápomocné názvy jarních květin, které jim pomáhaly udržet správný rytmus rytmického doprovodu melodizovaného říkadla. Předháněly se v tom, kdo dokáže vymyslet ten nejzajímavější a nejoriginálnější název květiny.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Úvodní pohybová aktivita s obrázky květin děti velmi bavila a vnímaly ji jako skutečně hravou a zábavnou. Dramatizaci a pantomimu žáci také hodnotili jako vtípné zakončení hodiny, ve kterém se mohly libovolně pohybově realizovat.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Děti zaujalo říkadlo, které se samy z chutí naučily. Následná práce s ním pak pro ně byla vyloženě hrou. Rády experimentovaly s vymýšlením nových způsobů nástrojového i pohybového doprovodu. Děti vypověděly, že ještě nikdy dramaticky nerealizovaly děj říkadla nebo písně a že si tak určitě lépe zapamatují text.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Hra na ozvěnu fungovala celou hodinu jako výborný prostředek pro udržení pozornosti a zklidnění ruchu ve třídě. Říkadlo děti zaujalo a jeho nácvik byl svižný. Instrumentace zabrala více času, bylo by vhodné příště více klást důraz na vícere opakování. Při výsledném zpěvu

a souběžné hře na rytmické nástroje bylo především nutné děti velmi důrazně dirigovat velkými gesty a neustále jim napovídat. Samy ovšem velmi ocenily možnost vlastních variací při společné hře, kterou následně skupinově reflektovaly a hodnotily. Podporovaly se navzájem k lepšímu kolektivnímu výsledku.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Hodina byla od začátku až do konce velmi energická. Děti se s radostí zapojovaly do aktivit a nenechaly se odradit, i když se jim něco nepovedlo ihned na poprvé. Pohybové činnosti sklidily ohromný úspěch a děti naplnily chutí zapojovat se i do dalších následujících aktivit.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Nakonec se dostalo i na hru na pantomimu, kdy děti předváděli děj melodizovaného říkadla. Tato aktivita hodinu krásně a plynule zakončila. Dramatizace textu říkadla byla pro děti zajímavým objevem a prostředkem k lepší fixaci jednotlivých slov.

Komentář Věry Matzenauerové

Studentka vhodně propojuje dílčí aktivity s pohybem a aktivizuje tak děti napříč celou hodinou. Velmi pěkně komunikuje s dětmi a reaguje na jejich dotazy. Je vidět, že zvolené aktivity děti baví a že si je naplno užívají. Vhodně propojuje jednotlivé části hodiny tak, aby na sebe plynule navazovaly. Děti opravuje, kontroluje, motivuje a opakovaně chválí. Dodržuje hygienická doporučení spojená s pěveckými činnostmi. Doporučuji vymyslet si na každou hodinu několik možných způsobů důkazů o proběhlém učení.

Realizace scénáře č.3

Výuka byla realizována 08. 03. 2023. Cílem hodiny bylo seznámit žáky s různými druhy tanců a realizovat vlastní taneční pokusy. Hodina obsahovala řízený rozhovor, nácvik písně i pohybovou hru.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Žáci se již během úvodní aktivity velmi energicky a vesele projevovali. Při rozhovoru o tanci s nadšením sdíleli své vlastní zkušenosti, velmi ocenili možnost mluvit o vlastních zájmech a zkušenostech s tancem. Video ukázky hodnotili žáci také velmi pozitivně, dostali jasný vizuální vjem, který pak utvářel jejich představy. Samy na tyto aktivity reagovaly vlastními spontánními tanečními a pohybovými projevy, které jim přinášely radost.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Velmi bodovala pohybová hra na choreografa, kdy se děti samy vyjádřily a předvedly své taneční schopnosti. Zároveň mohly své taneční projevy sdílet se spolužáky, kteří je napodobovaly a samy variovaly. Děti vypověděly, že je pro ně důležité nastavení bezpečného prostředí, kde se každý může pohybově vyjádřit jakkoliv bez toho, aby se mu někdo smál. Společně před aktivitou uzavřely dohodu o vzájemném respektu a cítily se pak bezpečně a mohly si tanec opravdu užít.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Píseň Tancujme, tancujme byla pro děti prý možná příliš lehká, ale s radostí si ji zazpívaly. S radostí samy vymýšlely různé cesty, jak si píseň ozvláštnit a zvýšit náročnost celé aktivity. Přicházely s nápady, které vycházely ze zkušeností ze všech hudebních činností.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Taneční hodina mě zkrátka velmi bavila a myslím si, že děti také. Celou hodinou se linula kreativní atmosféra a možnost umělecky se projevit. Přijde mi opravdu zásadní, aby učitel neodbyval děti, které za ním přichází s prosbou o kreativní moment nebo s novými nápady, jak výuku a aktivity ještě zlepšit. Často mě dětské nápady velmi mile překvapily a neváhala jsem je realizovat. Pohybová hra na choreografa děti zaujala snad úplně nejvíce, byla jsem velmi překvapená, co žáci dokázali vytvořit, když jim byla dána možnost se kreativně projevit.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Taneční hodina se rozhodně nemohla obejít bez pohybových aktivit, které se v podstatě prolínaly celou hodinou. Děti se pohybovaly celou hodinu a celou hodinu byla jejich aktivit a nadprůměrná a byly ochotné zkoušet vše, co jim bylo nabídnuto.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Velmi dobře také děti reagovaly na video ukázky, které jim pomohly vizualizovat si téma, o kterém jsme hovořili. Samy v reálném čase napodobovaly taneční pohyby z ukázek a nestyděly se je vyzkoušet.

Komentář Věry Matzenauerové

Během celé hodiny studentka velmi mile komunikovala s dětmi, trvala ovšem na bezpodmínečném dodržování pravidel. Během rozezpívání i nácviku písně žáky opravovala v jejich artikulaci, výslovnosti i ve vzpřímeném postoji. Hodina postupně gradovala a bylo v ní spoustu momentů, kdy se děti měly možnost tzv. vyřádit. Studentka byla po celou hodinu výborným hlasovým vzorem pro děti, její pěvecký projev děti dokázal spolehlivě vést. Pohybová hra na choreografa byla příjemnou odměnou a zároveň přirozenou kreativní činností, která navázala na průběh celé hodiny. Studentka také dobře pracovala s časem, dokázala reagovat i na náhlé vzniklé situace v třídním kolektivu. Doporučuji ukazovat dětem během nácviku rukou nebo na notovém zápisu klesající a vzestupující melodii, pro lepší porozumění.

Realizace scénáře č.4

Výuka byla realizována 09. 03. 2023. Cílem hodiny byl řízený poslech skladby Vltava od Bedřicha Smetany. Hodina také obsahovala gradovanou hru na ozvěnu, při které žáci napodobovali bouřku. Dále žáci nacvičovali báseň Co prožila kapka vody a pracovali s její rytmizací a melodizací.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Při rozhovoru o koloběhu vody děti reagovaly trošku znuděně, ale když si samy uvědomily, proč předcházet poslechu, uznaly jeho význam. Dále si zvolily při několikatém poslechu doprovod hrou na tělo, kterou si samy vymyslely a vhodně reagovaly na změny ve výstavbě skladby. Možnost kreativně se projevit a zasáhnout do programu hodiny žáci obecně vnímali velmi kladně a vážili si jí.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

O pohyb si děti samy žádaly v průběhu všech aktivit, pokud jim bylo vyhověno, byly šťastné a schopné dodržovat předem stanovené meze a pravidla, která byla podmínkou průběhu všech dílčích aktivit během hodiny.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Děti velmi dobře reagovaly na hru na bouřku, připadala jim velice zábavná a bylo vidět, že jsou zaujaté tím, co dokážou společně vytvořit. I když byla aktivita na koordinaci složitější, hodnotily ji velice pozitivně. Byl to pokus, který společně zvládly a byly na sebe následně velmi hrdé.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Úvod propojený s látkou ohledně koloběhu vody v přírodě zafungoval nejen motivačně, ale i ověřil, zopakoval nebo rozšířil dětské znalosti. Samotný poslech proběhl také klidně a děti následně sdílely moc zajímavé nápady a názory. Zaměřila bych se na pozorné zadávání otázek

před a po poslechu, aby děti neměly v pokynech a otázkách zmatek a opravdu bezpečně věděly, na co se soustředit. Děti rády samy vymýšlely různé otázky a kategorie, které při poslechu a sluchové analýze skladby lze zahrnout.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Průběh celé hodiny byl plynulý a příjemný. Několika dětem se nechtělo pracovat, ale to se v rámci dobrovolného hudebního kroužku může občas stát a učitel s tím musí počítat. Je důležité s dětmi jednat empaticky a pokud se taková nálada a únava na dítěti projevuje ojedinele, respektovat ji. Většina dětí se pohybově realizovala při jakékoliv možnosti a pohyb jim dodával energii a motivaci ke spolupráci na hudebních činnostech.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Děti rády experimentovaly s novými aspekty, které mohou ve skladbě analyzovat. Rády pak přemýšlely nad tím, jak by skladba zněla, kdyby měla jinou náladu nebo tempo.

Komentář Věry Matzenauerové

Děti měly ihned na začátku možnost se uvolnit a zároveň aktivizovat. Postupně se obtížnost aktivit zvětšovala, ale v každé aktivitě dostaly děti dostatek prostoru se samy projevit. Hra na bouřku ozkoušela schopnosti jednotlivců v kolektivu, ale vše nakonec doznělo v pěkný celek. Všichni děti měly ze společného tvoření radost. Poslechová činnosti byla vedena klidně a relaxačně, při první poslechu byl kladen důraz na vědomé vnímání hudby a na skutečně soustředěný poslech. Studentka vhodně reagovala na dotazy ze strany dětí a věnovala jim pozornost. Výběr písničky na závěr se vyplatil, děti si písničku rychle osvojily. Básnička využitá v této hodině byla funkčním prostředkem propojení znalostí z prvouky do hudební výchovy v rámci mezipředmětových vztahů. Doporučuji některé úseky hodiny příliš neprotahovat, aby pak aktivita dětí zbytečně nestagnovala.

Realizace scénáře č.5

Výuka byla realizována 10. 03. 2023. Cílem hodiny bylo nacvičit píseň Hej, hou a doplnit jej o rytmický ostinátní doprovod nebo o taneční prvky. Hodina také obsahovala hru na tělo a hru na ozvěnu.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Hodina děti skutečně zaujala. Téma pirátů na děti zafungovalo skutečně jako ohromná motivace a pracovaly celou dobu z chutí. Již při počátečním rozhovoru nebyly k zastavení a stále se chtěly zapojovat. Velmi kladně hodnotily i dramtizaci pirátské postavy, v které se otevřeně a realizovaly.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizační faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Děti vypověděly, že byly rády za možnost pohybových spontánního momentů, které doprovázely ostatní hudební aktivity.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Po předvedení písně se zapojily s nadšením. I přes to, že píseň samy hodnotily jako jednu z obtížnější, se nevzdávaly, a nakonec na sebe byly pyšné. Zpracování takové písničky vzaly jako výzvu. Rytmický i melodický doprovod zvládly pouze někteří, samy zpětně vysvětlovaly, že se jim zpracování doprovodu zdálo opravdu hezké, ale že by na jeho nácvik potřebovaly více času.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Volná hudební tvořivost prostupovala celou hodinou a dětem bylo ihned na začátku hodin sděleno, aby se nebáli jakýkoliv nápad sdílet s kolektivem. Počáteční ostych rychle zmizel a děti zkoušely všechny možné variace hudebních aktivit, především v rámci dramtizace.

2. Pohyb v hodinách hudební výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Děti si samy říkaly o možnost pohybových aktivit. Rády se při zpěvu projevovaly libovolnými pohyby.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Sama jsem si hodinu velmi užila. Děti téma velmi zaujalo a všechno tedy bylo napůl vyhrané. Vhodně se zapojovaly a úkoly je vhodně aktivizovaly během celé hodiny. I když jsem si byla sama vědoma obtížností vybrané písně, nechtěla jsem děti podceňovat dopředu a v rámci hudebního kroužku jsem jim chtěla nabídnout něco obtížnějšího, než s čím se normálně běžně setkají v hodinách hudební výchovy. Myslím si, že bychom se jako pedagogové neměli bát experimentovat s aktivitami. Přece jen tak dokážeme děti často zaujmout a překvapit. Děti se možnosti chopily a měly ze svých výsledků ohromnou radost.

Komentář Věry Matzenauerové

Motivace tématem, která se nesla celou hodinou, na děti skutečně fungovala. Studentka hodinu vedla jako jednu velkou hudební hru. Dílčí aktivity postupně gradovaly a pravidelně se střídaly momenty aktivizace a zklidnění. Studentka má výborný hlasový projev jak mluvený, tak zpívaný. Byla dětem velkou oporou při nácviku písně. I když byla písnička podle mě melodicky i rytmicky obtížná, děti ji docela dobře zvládly i za krátkou dobu. Skutečně je píseň zaujala a dokázaly tak snaživě pracovat. Při nácviku melodického doprovodu bych doporučila rozdělit část pro xylofon mezi dvě děti, které by na dva xylofony střídavě hráli C a Dm souzvuky. Nácvik by tak byl jistě rychlejší a efektivnější, ne tak obtížný. Studentka má také výhodu v dobré znalosti hry na klavír, kterou využívá rozličně během výuky.⁵⁵

⁵⁵ Píseň byla původně nacvičována v tónině d moll.

Realizace scénáře č.6

Výuka byla realizována 20. 03. 2023. Cílem hodiny byl řízený poslech skladeb z cyklu Karneval zvířat od Camilla Saint-Saënsa a následné pohybové aktivity navazující na skladbu. Hodina také obsahovala tanec na nahrávku písně Máme rádi zvířata a zpěv tematických lidových písní.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Děti velmi bavilo verbální i pantomimické předvádění zvířat a jejich zvuků, vyzkoušely také melodizaci zvířecích zvuků s odlišením mláděte a dospělého jedince.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Děti ihned na začátku začaly radostně tancovat na písničku Máme rádi zvířata, která byla některým z nich známá. I ty, které písničku neznaly, ji hodnotily pozitivně i jako srandovní.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Některé děti označily aktivitu s ležením na koberci a posloucháním tónů hudebních nástrojů za mírně nudnou, ale většina uznala její důvod. Byla to pro ně nová zkušenost a uznaly také, že nemají obvykle možnost se tak soustředit na izolovaný zvuk jednotlivých hudebních nástrojů. Poslechové ukázky skladeb děti zaujaly a dokázaly v nich rozeznat různé hudebně-výrazové prostředky, hudební nástroje a nakonec i tematiku zvířete.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Rozhovor o zvířatech a následná cvičení probíhali v hodně pomalém tempu a některé děti se začínali nudit, přišel tedy čas se znovu začít hýbat. Pohybová hra „Předved' zvíře“ žáky zaujmula a pobavila. Děti samy začaly spontánně vymýšlet variace na původní pravidla hry.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Hodina byla oddechová a proběhla v pomalém tempu. Na začátku děti vybily energii při nástupu a tanci na píseň Máme rádi zvířata, která se jim moc líbila.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Poslechová rozcvička před samotným poslechem skladby zafungovala skvěle, žáci zaostřili svůj sluch a uvolnili se. Samotný poslech proběhl v klidné atmosféře a žáci následně sdíleli mnoho zajímavých nápadů. Při pohybové činnosti na skladbu děti samy rozeznaly různé části skladby a některé znaky její struktury. Nakonec si na závěr vybraly opět kreativní činnost, při které se mohly projevit dle svých možností a představ.

Komentář Věry Matzenauerové

Společné rozpohybování a rozezpívání děti kolektivně aktivizovalo, rozpohybovalo i pobavilo. Bylo velmi vhodně zařazeno do úvodu hodiny. Poslechová rozcvička na ukázkách hry hudebních nástrojů před samotným poslechem byla pěkným detailem, který děti připravil na nadcházející aktivitu. V hodině se dobře střídaly části klidné a části rušnější spojené s pohybem. Děti rády využily možnost kreativního tvoření. Zaujalo mě využití hry na ozvěnu jako prostředku k utišení dětského kolektivu a k získání pozornosti. Studentka mile vystupuje ke všem dětem a často děti chválí i za dílčí úspěchy. Doporučila bych mít připravené kartičky s obrázky různých zvířat, kdyby si děti nevěděly rady s odhalením tematiky skladeb. Je dobré mít v záloze materiály, po kterých může učitel sáhnout pokud si děti nevědí rady a jsou zaseknuté v jednom bodě aktivity.

Realizace scénáře č.7

Výuka byla realizována 22. 03. 2023. Cílem hodiny byl řízený rozhovor o hudebnících/muzikantech a následný nácvik písně Já jsem muzikant. Hodina také obsahovala práci s rytmickými slabikami a s hrou na tělo, která sloužila jako doprovodný prvek k písni.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Nácvik písně probíhal hladce a dětem šel svižně, samy reflektovaly, že jim pomáhají obrázky nástrojů, aby se jim nepletli sloky mezi sebou. Obrázky tedy napomohly orientaci při zpěvu. Aktivita zaměřená na pantomimu dětem dovolila opravdu kreativně a originálně vyjádřit určené téma.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Vymyšlení tanečku na později secvičenou písničku opět sklidilo velký úspěch, děti se zkrátka rády hýbou a chtějí se projevat.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Děti hodnotily hodinu celkově velmi pozitivně a plnou energii. Již na úvodu, kdy se celý třídní kolektiv sladil a vytvořil silný moment. „Muziku má, každej rád!“ jsem slýchala během celé hodiny skoro nepřetržitě. I rozhovor o hudebnících děti zaujal, protože měly možnost sdílet i své oblíbené umělce. Samy měly radost, když se mohly mezi hudebníky zařadit.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Přípravná cvičení i rozhovor proběhl dle mých očekávání, překvapilo mě snad jen, jak moc chtěli děti sdílet své oblíbené hudebníky a kapely. Rády také předváděly nebo interpretovaly písně a projev oblíbených hudebníků.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Možnost pohybové aktivity děti s radostí využily. Rády se účastnily pohybových aktivit v rámci celého kolektivu, kdy mohly pocítit, jako sílu má hudba, když se tvoří skupinově.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Již od prvního společného zpěvu a rytimizace za doprovodu nápěvku „Muziku má, každéj rád!“ se děti účastnily aktivit s velkým nadšením. Od začátku byly velmi pozitivně motivovány pro další práci. Jednotlivé dílčí části hodiny svižně běžely. Návěk písničky byl také velmi rychlý, některé děti písničku znaly a tak dost pomohly k osvojení i celému kolektivu. Příště bych se zaměřila na důraznější deklamaci textu písničky před samotným melodickým návěkem, některým dětem by to mohlo pomoci si písničku celkově osvojit rychleji a kvalitněji.

Komentář Věry Matzenauerové

Zařazení moderního nápěvku, který většina dětí zná bylo velmi pěkné, děti na něj velmi dobře reagovaly a skvěle je motivoval k aktivní práci po zbytek hodiny. Během celé hodiny se vhodně střídaly části klidné i rušné propojené s různými pohybovými aktivitami. Hra na tělo žáky průběžně provázela po celou dobu hodiny. Při zpěvu studentka kontroluje postoj i dýchání dětí, popřípadě je napravuje a je jim dobrým vzorem. Kartičky k návěku písničky dětem skutečně pomohly v lepší orientaci v písni. Studentka vhodně reagovala na potřeby dětí, ale udržovala svižné tempo hodiny. Je si velmi dobře vědoma toho, že pohyb je pro děti velmi důležitý a tak jej často zařazuje do aktivit propojených s hudebním učením.

Realizace scénáře č.8

Výuka byla realizována 23. 03. 2023. Cílem hodiny bylo rozeznání hudebních nástrojů za pomoci sluchu, zraku i hmatu. Následoval také nácvik písně Muzikanti na mě hrají, která obsahuje hádanky k jednotlivým hudebním nástrojům. Hodina také obsahovala nácvik písně Housle, housle a doprovodné pohybové aktivity. Dále si žáci vyzkoušeli hru na dirigenta.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Orchestrální aktivita s písní Housle, housle děti bavila, ale byla určitě jednou z obtížnějších. Děti reflektovaly, že je pro hraní na nástroje občas obtížné, ale že je zábavné. Rády zkoušely variovat rytmický doprovod.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Na začátek hodiny se pěkně rozpohybovaly, naladily a cítily se motivovány pro další aktivity. Domino s hudebními nástroji děti velmi pobavilo, soutěžily spolu ve dvojicích a užijí si zápal hry. Zároveň pak reflektovaly, že si hudební nástroje podle domina nyní pamatují mnohem lépe. Pohybová hra na dirigenta se dětem velmi líbila, předháněly se, kdo bude hádat.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Děti pozitivně hodnotily aktivitu, pře které se mohli dotýkat všech přítomných hudebních nástrojů v hudebně a po dotazu na něj i zahrát. S takovou aktivitou se nesetkaly a vážily si důvěry v opatrné zacházení s hudebními nástroji. Hudební hádanky děti velmi zaujaly, setkaly se s nimi poprvé. S radostí hádaly, následně se i zapojily do zpěvu písničky s hádankami.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Hra na tajného dirigenta děti opravdu pobavila. Rády vymýšlely nové variace rytmů a pohybu.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Během celé hodiny rády využívaly možnosti hry na tělo, hry na ozvěnu i spontánního pohybového doprovodu ke všem hudebním činnostem.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Někteří žáci mě skutečně překvapili dobrou znalostí různých druhů hudebních nástrojů. Prostřednictvím více smyslů se následně seznámili, zopakovali si a upevnili si vědomosti v oblasti tohoto tématu. Využití více smyslů zafungovalo nejen jako skvělá motivace, ale dobrá výuková strategie. Domino i hudební hádanky děti velmi zaujaly a s radostí se na těchto aktivitách podílely. Obtížnost hudebních hádanek hodnotím pozitivně. Při instrumentální aktivitě a napodobování orchestru velmi napomohli k dobrému výkonu žáků pomocné kartičky s napsaným rytmem. Ukázalo se taky vhodné, rozřadit hudebně zdatnější žáky do skupin s těmi slabšími. Ti zdatnější pro ně byli nezbytnou oporou. Příště bych se zaměřila na trvalé taktování či udávání rytmu za pomoci bubínku.

Komentář Věry Matzenauerové

V hodině došlo k využití rozpoznání nástrojů více smysly. Děti nástroje viděly, mohly si na ně sáhnout i zahrát a mohly si i poslechnout, jaký vydávají zvuk, když se na ně hraje. Velmi je také zaujala píseň s hádankami hudebních nástrojů, celé její zpracování děti skutečně bavilo. Došlo k prostrídání pohybových i zklidňujících momentů, ale děti měly stále stanovené tempo práce. Pomocné kartičky, s rytmem v notovém zápisu i s rytmičnými slabikami, byly funkční pomůckou pro žáky. Studentka také dbá na správnou hlasovou hygienu dětí, průběžně kontroluje jejich projev a postoj. Závěrečná pohybová hra byla pro děti příjemnou odměnou za dobře odvedenou práci. Doporučila bych přehledně před reflexí shrnout celou hodinu.

Realizace scénáře č.9

Výuka byla realizována 27. 03. 2023. Cílem hodiny byla analýza vybraných hudebních žánrů, jejich poslech a následná charakterizace. Hodina obsahovala také nácvik písně Jarní reggae od Marie Kružikové. Žáci vytvářeli vlastní tanečky a procvičovali si tematické jazykolamy.

Shrnutí skupinového rozhovoru

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Děti velmi pozitivně reagovaly na rozhovor o jejich zájmech a o jejich oblíbené hudbě. Často se pokoušely i o vlastní hudební projevy, které ostatní potěšili a pobavili.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Na ukázky klasické i moderní hudby děti reagovaly velmi nadšeně. Karty rozmístěné na koberci jim pomohly si vzpomenout na názvy, které možná již někdy v minulosti slyšely, ale samy by si na ně nevzpomněly. Později tedy reflektovaly, že jim pomůcka skutečně pomohla. Při poslechu ukázek se děti nebály pěvecky i pohybově projevit a udělaly si na začátek takovou malou diskotéku, která jim udělala velkou radost. Později sdílely, že kdyby takhle začínala každá hodina, moc by to ocenily.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Nácvik písně proběhl svižně a děti byly pyšné na svou práci, skutečně se při zpěvu snažily napodobit žánr reggae, které pro ně byl novou zkušeností.

Sebereflexe

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Žáci velmi rádi využili možnost vymýšlení vlastních hudebních projevů, ať už pohybových nebo rytmických.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Na začátku si z hodiny děti udělaly takovou malou diskotéku, která jim udělala velkou radost. Nezapomínaly však i na úkoly, které jsem jim zadávala. Při závěrečné aktivitě děti aktivně pracovaly na vlastním pohybovém doprovodu k písni, který se snažily různými způsoby zapsat. Následně jej i s radostí uskutečnily.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

Karty s hudebními žánry se ukázaly být nepostradatelnou pomůckou při poslechové aktivitě. Zpětně bych k názvům doplnila i obrázky, které jsou pro hudební žánr charakteristické. Píseň Jarní reggae děti zaujala, nácvik proběhl plynule a náladu písničky se děti snažily vědomě vyjádřit. Hudební projev, který má mít snahu napodobit určitý hudební žánr byl pro děti novým experimentem, do kterého se s nadšením zapojily.

Komentář Věry Matzenauerové

Studentka vhodně do hodiny zařadila velké množství ukázek moderní hudby, na kterou děti přirozeně velmi dobře reagují. Nechala je si hudbu užít a plynule pracovala na svých cílech, které si předem stanovila. Vhodně také volí posloupnost cvičení na rozdýchání a rozezpívání, vhodně je graduje a obměňuje. Na děti reaguje aktivně, nabízí jim spoustu pomůcek i možností volby aktivit. Využití hry na tělo se prolíná všemi aktivitami a děti na něj přirozeně reagují. Karty s názvy hudebních žánrů jsou pro děti důležitým záchytným bodem při rozeznávání hudebních žánrů. Doporučuji mít jazykolamy, zařazené do přípravných cvičení, napsané na tabuli nebo na kartičkách.

5.4 Skupinový rozhovor

Rozhovor proběhl jako zpětná vazba ke každému uskutečněnému hudebnímu kroužku. Otázkám předcházela krátký motivační úvod o samotných otázkách a o významu odpovědí pro zábavné a efektivní hudební vyučování. Otázky mohly být formulovány s nepatrnou odchylkou v závislosti na tématu hodiny nebo kontextu činností. Předpokládá se, že žáci mohou odpovídat i v kontextu a rozvinutě, odpovědi se však zařadí do 4 následujících kategorií: ano, ne, spíše ano, spíše ne.

a) Využili jste rádi možnost sami si vymyslet rytmický doprovod, písničku, taneček?

b) Byly pohybové aktivity zábavné?

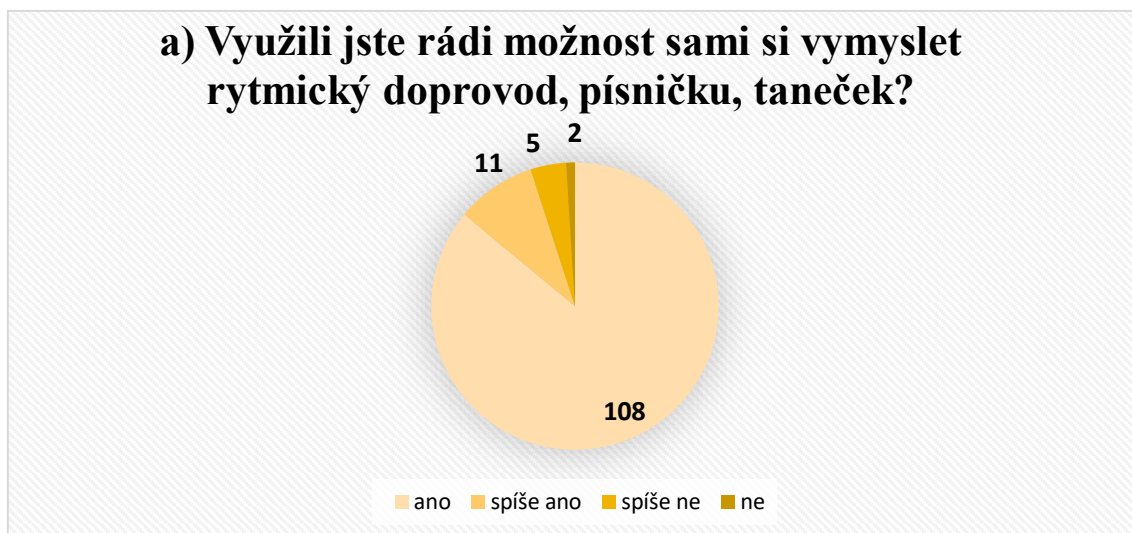
c) Vyzkoušeli jste si dnes něco nového a bavilo vás to?

d) Líbilo se vám pracovat v kolektivu na něčem kreativním a uměleckém?

e) Vytvořili jste teď něco nového?

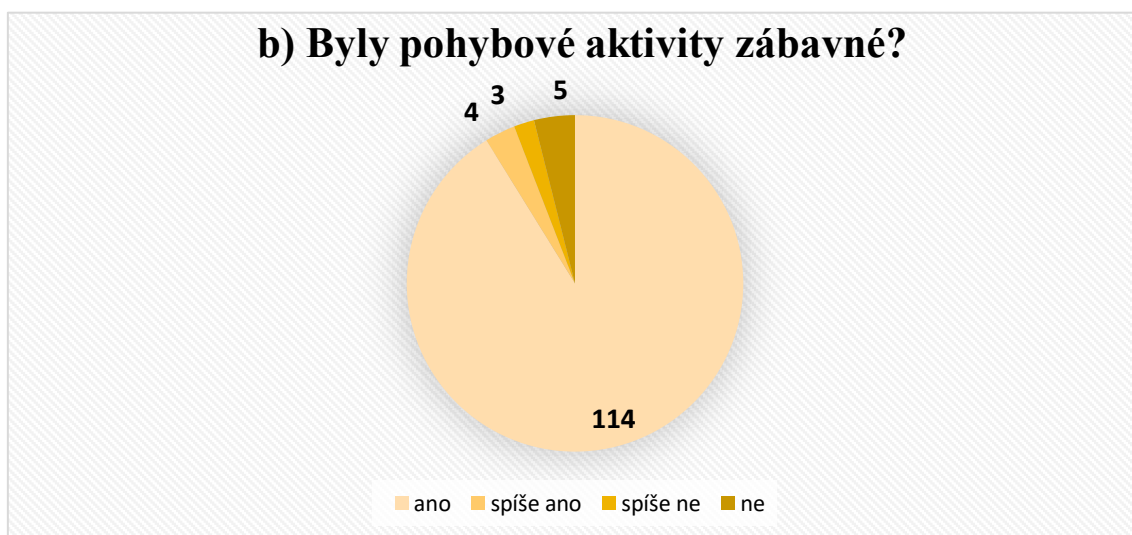
5.5 Vyhodnocení skupinového rozhovoru

Otázky jsou vyhodnocené jako uzavřené s odpověďmi ano, spíše ano, spíše ne a ne. Grafy ukazují odpovědi 126 dětí v závislosti na různé variace hudebních aktivit. Celkový počet dětí je součtem všech devíti skupin, které absolvovaly hudební kroužek.



Obr.19 Graf a)

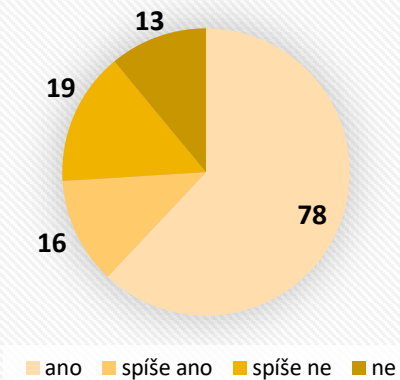
Z grafu a) vyplívá, že na otázku ohledně možnosti hudební tvořivosti reagovalo, z celkového počtu 126 dětí, celkem 119 kladně nebo spíše kladně a 7 spíše s nesouhlasem nebo s nesouhlasem.



Obr.20 Graf b)

Graf b) zaznamenává odpovědi na hodnocení pohybových aktivit během hudebního vyučování. Celkem 118 dětí reagovalo pozitivně nebo spíše pozitivně, 8 odpovědělo spíše negativně nebo negativně.

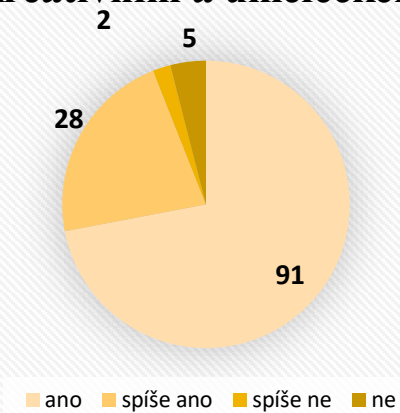
c) Vyzkoušeli jste si dnes něco nového a bavilo vás to?



Obr.21 Graf c)

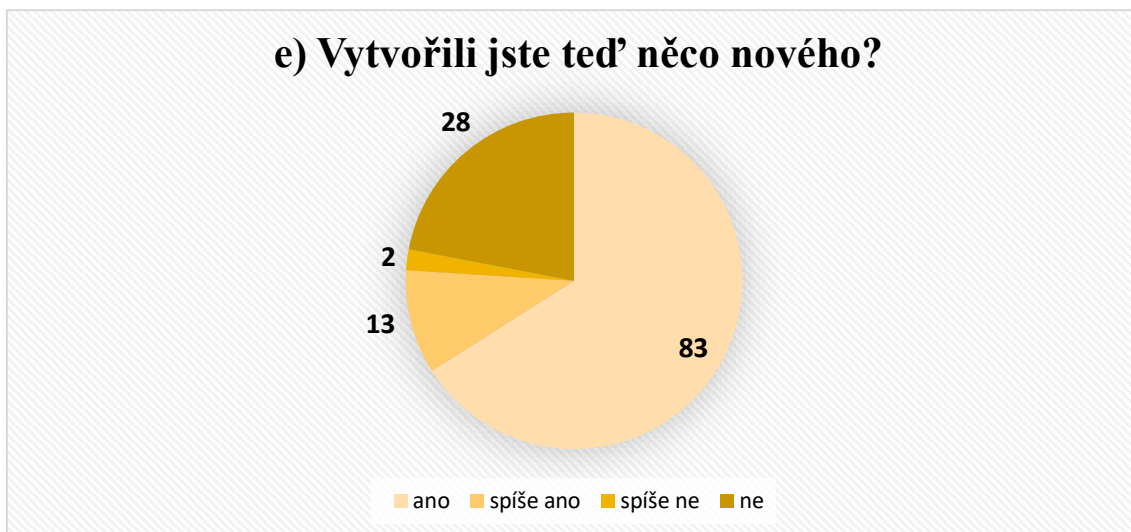
Z grafu c) je patrné, že si 94 dětí z 126 vyzkoušelo v hudebním kroužku něco nového. Naopak 32 vypovědělo, že ne nebo spíše ne.

d) Líbilo se vám pracovat v kolektivu na něčem kreativním a uměleckém?



Obr.22 Graf d)

Z grafu d) lze vyčíst, že se kreativní kolektivní spolupráce líbila nebo spíše líbila celkem 119 žákům z celkového počtu 126 zúčastněných. Celkem 7 žákům se spíše nelíbila nebo nelíbila.



Obr.23 Graf e)

Z grafu e) je čitelné, že z celkových 126 tázaných žáků celkem 96 odpovědělo, že cítí, že vytvořily něco nového. Naopak 30 žáků reflektovalo, že spíše ne nebo ne.

Ze získaných údajů vyplývá, že většina žáků ocenila možnost vlastní volné hudebně-tvořivé činnosti, že žáci rádi zkoušejí nové věci a spolupracují na kreativním tvoření v kolektivu. Také se potvrdila obliba pohybových činností, které navazují i na ostatní hudební činnosti. Spektrum odpovědí ne a spíše ne může být závislé i na vnějších faktorech (únava, neochota spolupracovat).

5.6 Souhrn zjištění ze skupinových rozhovorů

Závěry skupinových rozhovorů lze shrnout následovně:

Celkem 119 žáků se rádo kreativně realizuje v hudebním vyučování. Moment, kdy sami mohou něco vymyslet, vytvořit nebo s něčí experimentovat, považují za velmi cenný a užívají si ho. S dílčích výpovědí také vyplývá, že žáci nejraději vymýšlí taneční pohyby a choreografie, vlastní texty k písním a melodické doprovody. Naopak 7 žáků reflektovalo tvořivost jako něco, co neumí, a proto je to nebaví.

Dále výsledky evidují, že se 118 žáků velmi rádo zapojuje do pohybových aktivit, užívají si je a zároveň je i aktivizují a motivují pro další hudební aktivity. Žáci popsali i hodnotu možnosti projevit se vlastním libovolným pohybem na určitý rytmus nebo melodii. Mezi jejich oblíbené pohybové aktivity patří pohybové hry, tance i rytmické instrumentální doprovody, při kterých se mohou pohybově vyjádřit dle svých potřeb. Zbýlých 8 žáků komentovalo pohybové aktivity v odpoledních hodinách jako příliš vyčerpávající, ocenili však možnost se do pohybových aktivit nezapojit.

Až 94 žáků se během scénářů hudebních kroužků setkala s něčím novým, i kdyby jen s maličkostí, která je dokázala zaujmout. Žáci popsali nové dílčí činnosti jako něco, co dokáže „probudit“ a zapojit se aktivněji do hodiny. Přiznali také, že se ovšem rádi věnují známým a zažitým činnostem, které pro ně mají hodnotu a jsou na ně zvyklí, těší na ně. Na druhou stranu 32 žáků uvedlo, že se s většinou aktivit již setkali, ale i tak je docela zaujmuly.

Celkem 119 žákům se líbila práce v kolektivu, která vedla k nějakému hudebnímu výtvaru či výstupu. Žáci komentovali, že je velmi baví si hrát na kapelu, orchestr nebo společně vymýšlet nějaké hudebně-dramatické scénky. Reflektovali také, že jsou ale rádi, že pracují ve známém kolektivu, kde znají své spolužáky a nestydí se před nimi pěvecky nebo pohybově projevit. Žáci si také vážili vzájemné zpětné vazby, kterou si v kolektivu poskytovali. Zbýlých 7 žáků komentovalo, že se raději věnují kreativním činnostem sami a že nevyhledávají skupinové tvoření.

Při poslední otázce 96 žáků odpovědělo, že se cítí, jako že něco nového vytvořili. Ať už se jednalo o nějaký pěvecký, pohybový nebo hudebně-nástrojový výstup. Pozitivně mluvili o tom, že jsou na sebe pyšní, když něco při hudebním vyučování vytvoří a paní učitelka nebo spolužáci je pochválí za dobře odvedenou práci a snahu. Naopak 30 žáků popsalo většinu hudebních aktivit jako něco, při čem netvořili něco nového, ale pouze opakovali a následovali pokyny.

5.7 Verifikace hypotéz

Při realizaci hudebního vyučování se žáci z velké většiny dle plánu zapojovali. Interakce s neznámou paní učitelkou jim nedělala větší problémy. Dokázali s ní otevřeně komunikovat a hudebně se projevovat bez omezení. Velkým přínosem pro realizaci ověření scénářů v pedagogické praxi byla přístupnost vybavené učebny hudební výchovy, která dala vzniknout výborným podmínkám pro ověřování hypotéz.

Došlo k verifikaci těchto hypotéz:

1. Žáci rádi využijí každou nabídnutou možnost ke svobodnému a kreativnímu hudebnímu vyjádření.

Během všech dílčích hudebně-tvořivých činností napříč všemi hodinami hudebního kroužku u žáků ve velké většině skutečně převažovalo nadšení při možnosti seberealizace. Žáci velmi oceňovali široká zadání, která si mohli upravit dle svých potřeb a zájmů. V takových případech následně dokázali vytvářet velmi zdařilé i technicky složitější výstupy.

2. Pohyb v hodinách hudebních výchovy je jedním z nejvíce motivačních a aktivizačních faktorů, které může učitel dětem nabídnout.

Na pohyb v hudebním vyučování reagovaly děti vždy z velké většiny pozitivně. Ať už se jednalo o úvodní aktivity s hrou na tělo, o doprovodný tanec nebo o vlastní pohybové projevy. Často reflektovaly, jak je pohyb baví a jak by ho chtěly co možná nejvíce. Zároveň se ukázal být opravdu funkčním prostředkem pro aktivizaci dětí napříč všemi hodinami hudebního vyučování.

3. Žáci pozitivně reagují na možnost experimentovat a zkoušet nové věci v kontextu hudebního vyučování.

U většiny žáků se potřeba objevování a experimentování opravdu projevila. Nové náměty a činnosti je vždy dokázaly zaujmout natolik, že často zapomněli na únavu nebo lenost. Nové aktivity je také motivovaly k tomu se na hudební vyučování těšit jako na něco, kde vždycky zažijí něco zábavného a trochu jiného.

5.8 Podněty pro hudebně-výchovnou praxi

V návaznosti na ověření scénářů v pedagogické praxi a stanovené hypotézy lze tvrdit, že jedním z nejdůležitějších momentů hudebního vyučování by mělo být zaujmutí žáka. K tomu nám napomáhá nejen vlastní tematická motivace v úvodu hudebního vyučování, ale i dílčí momenty a využití činnosti v jeho průběhu.

Každý hudební pedagog by se měl zaměřit mimo jiné na to, aby dopřál žákovi dostatečný prostor na seberealizaci v rámci hudebně-tvořivých činností, která utváří jeho pozitivní vztah k hudbě. Často lze využít velmi široké a uvolněné zadání, které nakonec přinese spoustu možností pro žakovu kreativitu a jeho jedinečné nápady.

Dále je vhodné vnímat pohyb a pohybové činnosti v hudebním vyučování jako zásadní prostředek k motivaci a aktivizaci žáka v hudebně-výchovném procesu. Je vhodné jej zařazovat nejen jako hlavní aktivitu, ale v průběhu celé hodiny například prostřednictvím hry na tělo nebo jednoduchých tanečních výplní mezi jinými dílčími činnostmi.

Je také nutné se vyvarovat stereotypům v hudebním vyučování a stále nabízet dětem nové a zábavné aktivity. Často stačí již používané strategie jen nepatrně obměnit. Vhodnými pomůckami pomohou být zásoby audio nahrávek, které mohou sloužit jako kulisy k pohybovým chvilčkám. Dále lze využívat například i nápadů, které vychází přímo od dětí.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo specifikovat hudební rozvoj dětí mladšího věku a navrhnout didaktickou aplikaci hudebních činností pro rozvoj hudebních dovedností v rámci hudebně výchovného kroužku. V teoretické části práce byly shrnuty aktuální poznatky o psychickém i hudebním vývoji dětí mladšího věku. Byly rozebrány všechny důležité oblasti hudebního vývoje a popsány jednotlivé hudební dovednosti, které jsou pro děti v tomto věku klíčové. Byly představeny metodické materiály, které mohou být využity při práci s dětmi v hudebním kroužku a děle byly nabídnuty vzorové scénáře jako inspirace pro hudební vyučování. Scénáře byly vytvořeny na základě zkušeností autorky práce.

V praktické části byly stanoveny hypotézy pro výzkumnou část. Byl realizován rozhovor s provázející paní učitelkou a skupinový rozhovor s dětmi, které se účastnily výuky podle připravených scénářů. Obsahem je také realizace scénářů hudebního kroužku, kterou doprovází shrnutí rozhovoru s žáky, sebereflexe autorky a komentář doprovázející paní učitelky. Podrobná reflexe slouží jako cenná zjištění pro hudební praxi autorky i ostatních hudebních pedagogů. Na konci praktické části byly verifikovány všechny stanovené hypotézy a vyvozeny závěry pro pedagogickou praxi.

Výsledky rozhovorů potvrdily, že při výuce hudebních činností je důležité, aby dítě bylo aktivním účastníkem výuky a mělo možnost objevovat a vyzkoušet si různorodé činnosti se zaměřením na hudební tvořivost. Bylo také prokázáno, že při hudebním vyučování je důležité, aby děti měly možnost samostatného projevu a aby byly jejich nápady a názory respektovány. Výuka hudebních činností by měla být zaměřena na rozvoj všech hudebních dovedností dítěte a měla by být prováděna v příjemném prostředí, které podporuje kreativitu a spontánnost. Je tedy vhodné využívat různé hudební aktivity, jako jsou například hudební improvizace, dětské komponování a také dávat dětem prostor pro sdílení svých vlastních hudebních prožitků a zážitků. Všechny stanovené hypotézy byly verifikovány.

Práce představila doporučení pro rozvoj hudebních dovedností prostřednictvím hudebních činností, které jsou realizovány za předpokladu hravého a zábavného hudebního vyučování. Také nabídla několik metodických postupů a námětů pro hudební pedagogy, kteří pracují s dětmi mladšího věku. Tyto postupy byly ověřeny v praxi a poskytují inspiraci pro další pedagogickou práci. Hudební aktivity mohou tak dle navrhovaných námětů poskytnout dítěti dostatečný prostor pro kreativitu a experimentování, tak se hudební vyučování může stát pro dítě nejenom zajímavým zážitkem, ale také cestou k celkovému rozvoji a sebevyjádření.

Seznam použitých zdrojů

- FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7.
- HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola: I. Začátky*. 1. vyd. Praha – Bratislava: Supraphon, 1969.
- HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola: II. Pentatonika*. 1. vyd. Praha – Bratislava: Supraphon, 1969.
- HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola: III. Dur – moll*. 1. vyd. Praha – Bratislava: Supraphon, 1972.
- JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2002, 2005. ISBN 80-903115-7-1.
- JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: výběrová řada*. Hradec Králové: Orlice, 1998.
- KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-729-0080-3.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. Vyd. 4. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-515-8.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami: od 4 let do 9 let*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-108-5.
- MALÁT, Jan, BARVÍK, Miroslav, ed. *Hudební slovník*. 4. vyd. Praha: Fr. A. Urbánek, 1945.
- PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0365-9.
- PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5. Přeložila Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-798-5.
- POLÍVKA, Bohumil a Markéta SVOBODOVÁ. *Písnička I: zpěvník pro 1. stupeň základní školy*. Třetí vydání. Praha: Ottovo nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7451-720-4.
- POPROVÁ, Andrea. *Říkadla a pohádky pro radost*. Praha: Axióma, 2015. ISBN 978-80-729-2313-7.

- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství)
- SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
- SEDLÁK, František. *Úvod do psychologie hudby I.: Hudební schopnosti a jejich rozvoj*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.
- SWANWICK, Keith. *A Basis for Music Education*. London: The NFER-NELSON Publishing Company, 1991. ISBN 0-415-09443-7.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.
- TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími: od narození do 8 let*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-100-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice. 3., aktualizované vydání*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3621-4.
- VÁŇOVÁ, Hana. *Průvodce učitele hudební výchovy tvořivou intonací*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-155-9.

Seznam online zdrojů

HRABÍKOVÁ, Kateřina. *Domino – hudební nástroje* [online]. In: . [cit. 2023-04-11].

Dostupné z: <https://www.ucitelnice.cz/produkt/9062>

MACHÁČKOVÁ, Lucie. KRÁLOVSTVÍ VODY. *DOCPLAYER* [online]. 2017 [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/17646598-Kralovstvi-vody-co-prozila-kapka-vody-kolobeh-vody-jak-vypada-voda-skupenstvi-vody-zivot-u-vody-a-pod-vodou-vodni-rostliny-a-zivocichove.html>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit.01.04.2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

SELČANOVÁ, Zuzana. *Hudební výchova v praxi*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN: 978-82-7603-137-1. Dostupné na: <https://cuni.futurebooks.cz/detail-knihy/hudebni-vychova-v-praxi>.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: Správná výslovnost* [online]. 2012 [cit. 2023-04-01].

Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/16775/UCIME-DETI-ZPIVATSPRAVNA-VYSLOVNOST.html>

Zpěvníček o řemeslech našich dědů a babiček: <https://docplayer.cz/4387312-Zpevnicek-o-remeslech-nasich-dedu-a-babicek.html> [online]. 2016 [cit. 2023-04-11].

Seznam obrázků

- Obr.1 Přípravná cvičení k písni Prší, prší
- Obr.2 Lidová píseň Prší, prší
- Obr.3 Rytmizace říkadla Voni kvítí (F. Hrubín)
- Obr.4 Melodizace říkadla Voni kvítí (F. Hrubín)
- Obr.5 Rytmizace názvu jarních květin
- Obr.6 Příklad přípravného cvičení k písni Tancujme, tancujme
- Obr.7 Píseň Tancujme, tancujme
- Obr. 8 Píseň Vodička, kapička (melodie Travička, zelená)
- Obr. 9 Příklad přípravných cvičení k písni Hej, hou
- Obr.10 Píseň Hej, hou (upraveno)
- Obr.11 Příklad přípravných cvičení k písni Já jsem muzikant
- Obr.12 Píseň Já jsem muzikant
- Obr.13 Ukázka domina s hudebními nástroji
- Obr.14 Píseň Muzikanti na mě hrají
- Obr.15 Píseň Housle, housle (Krávy, krávy – J. Uhlíř)
- Obr.16 Příklad zápisu rytmického doprovodu
- Obr.17 Příklad přípravných cvičení k písni Jarní reggae
- Obr.18 Píseň Jarní reggae (M. Kružíková)
- Obr.19 Graf a)
- Obr.20 Graf b)
- Obr.21 Graf c)
- Obr.22 Graf d)
- Obr.23 Graf e)

Přílohy

Rozhovor s hudební pedagožkou: Mgr. Věrou Matzenauerovou

1. Mohla byste se nám představit?

Jsem učitelka 1.stupně, momentálně učím na FZŠ prof. Otokara Chlupa v Praze 5. Vystudovala jsem Pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 1.stupeň se zaměřením na HV, ukončila jsem v roce 1986. Hned po škole jsem nastoupila na mateřskou dovolenou a díky malému synkovi jsem začala působit pouze na poloviční úvazek jako vychovatelka na malé vesnické malotřídce. Moc ráda na toto období a atmosféru školy s pouze jednou třídou vzpomínám.

Po přestěhování do Prahy jsem začala učit na sídlištní velké škole, jako třídní učitelka jsem učila veškeré předměty ve své třídě. Když jsem dostala nabídku učit na malé nově vznikající škole (pouze 1.stupeň), ráda jsem nabídku využila. Zde jsem se zapojila i do aktivit mimo výuku. Vedla jsem kroužek fléten, zpívání a hudebně-pohybový kroužek. Měla jsem na starost různé akce, které prezentovaly tuto školu. Po sloučení dvou škol a stěhování naší malé „Chlupovky“ do velké budovy, jsem se opět stala třídní učitelkou ve velké sídlištní škole. Zde již fungoval zavedený pěvecký sbor a flétnová oddělení, která vedla dlouhodobě pí uč. Trejbalová. Navazovala na práci své maminky, která na této škole působila v období, kdy zde byly dokonce i hudební třídy. Bohužel zájem dětí i jejich rodičů o hudební aktivity postupně upadal, nakonec pí uč. Trejbalová přešla na jinou školu. V současné době na moji žádost vyučuji na této škole pouze hudební výchovu celého 1.stupně. Vedu také kroužek fléten, zpívánky a kroužek hudebně-dramatický.

2. Proč jste se stala pedagogem? Bylo učitelství Vaší první volbou?

Měla jsem vždy blízko k dětem. Moje maminka byla učitelka a často jsem s ní vyráběla různé pomůcky pro děti. Slyšela jsem od ní klady i zápory učitelské profese. Bydleli jsme ve městě, kde byla velmi kvalitní ZUŠ a bylo samozřejmé, že skoro každé dítě zde hrálo na nějaký nástroj. Učila jsem se nejprve na housle, později i základy klavíru a kytary. I výtvarná výchova mne bavila. Učitelství tedy byla opravdu moje první volba, i když jsem se obávala, jestli zvládnu talentové zkoušky z tělesné výchovy. Sport je mi hodně vzdálený.

3. Proč jste se rozhodla specializovat na výuku hudební výchovy?

Ze všech výchov mi HV byla nejbližší a měla jsem i pocit, že se mi na mé základy bude dobře navazovat. Na naší škole mi vyšli vstříc a mohu se nyní HV věnovat v maximální míře. I u nás mnoho učitelů nemá HV v oblíbě a velmi rádi tyto hodiny předávají. Myslím si, že tato možnost, kdy je hudebka vedena učitelem, kterému je tento předmět blízký, je vhodné řešení.

HV bývá „strašákem“ nebo ji dokonce učitelé v rozvrhu občas úplně vynechají z různých důvodů. Velkou nevýhodu ale cítím v tom, že děti vidím pouze jednu hodinu týdně. Se svojí třídou jako třídní jsem měla hudební výchovu vlastně každý den – ráno se začínalo písničkou, každá možná relaxační chvilka byla propojena s hudbou, spousta písniček se hodila k výuce, pracovalo se s textem. Děti takto rychleji „postupovaly“, zafixovaly si určité naučené návyky. Nyní mám bohužel pocit, že někdy začínám opět od nuly. Po týdnu děti hodně věcí zapomenou. Díky tomu, že učím celý 1.stupeň, se nám ale velmi dobře organizují společné hudební akce. Letos máme projekt „Živly“ a aktuálně jsme společně prožili již podruhé akci „EuDaMuS“. Díky krásnému prostředí venkovního kruhového atria se všech skoro 500 dětí může zapojit do „muzicírování“ a mít společný prožitek.

4. Pozorujete nějaké změny trendů ve výuce hudební výchovy za svoji kariéru?

Samozřejmě i v HV je za moji dlouhodobou praxi vidět vývoj a změny trendů. I když možná ne tak výrazněji, jak v hlavních předmětech ČJ, M. Zaujmout dnešní děti je čím dál obtížnější a je nutné změnit „taktiku“. Učitel, který má zájem se HV věnovat, má jistě širokou škálu možností. Probíhá spousta kvalitních kurzů, kde se dá dále vzdělávat v této oblasti. Je nabídka mnoha zajímavých učebnic či publikací, ze kterých lze čerpat. Pomáhá tomu jistě i rychlý vývoj techniky, díky které se učitel dostane „jedním kliknutím“ k ukázce skladby, nástroje, skladatele apod. Učitel, který je technicky zdatný a působí na škole, která je dobře vybavena, určitě nemá problém žáky zaujmout. Pokud je učitel tvůrčí, určitě se jeho výuka změnila nejen v hlavních předmětech, ale i ve výuce HV. Vždy jde zajímavou aktivitu aplikovat i třeba na výuku nějaké hudební teorie.

Častěji je HV propojovaná s dramatickou výchovou, výtvarnou výchovou, historií apod. Myslím si, že toto je asi pro mne ta největší změna, kdy jde o větší komplexnost. Nejenom použití veškeré pestrosti aktivit v hudební výchově (zpěv, aktivní poslech, hra na nástroje, pohyb atd.), ale spojit vše do souvislosti.

5. Jak má podle Vás vypadat dobrá hodina hudební výchovy?

Asi by to stačilo říci krátce. Má děti zaujmout, a hlavně si ji mají děti maximálně užít všemi smysly. Samozřejmě tím nemyslím podbíživý obsah hodiny, aby se děti vyřádily a hodina neměla učitelem daný cíl v rámci vzdělávacího programu či plnění kompetencí. Škála aktivit je v hudební výchově tak pestrá, že tak má vypadat i hodina. Děti by se měly dostatečně kreativně vyřádit a dostat možnost tvořit. Výhodou hudební výchovy je, že bez problému jde zapojit každé dítě do nějaké činnosti, ve které se může „najít“ a je úspěšné.

6. Můžete popsat, jak má podle Vás vypadat dobrý hudební pedagog?

Opět lze odpovědět jednou větou, ve které je to nejdůležitější. Musí pro hudební výchovu „hořet“. Děti by měly cítit, jak je učiteli hudba blízká, jak si aktivity společně s nimi i on užívá. V každé další hodině by měl učitel překvapovat něčím novým, jak lze zase nějakou písničku či skladbu uchopit. Určitě to nesouvisí s tím, že musí výborně zpívat nebo umět dokonale hrát na nástroje. Nesouvisí to s tím, jak má vybavenou hudebnu. Měl by být trochu „komediantem“, který dokáže ukázat dnešním konzumním dětem, jaká krása v hudbě je. Jaká je to prima „řeč“, které všichni na světě rozumíme. Jak pomáhá, uklidňuje, spojuje, burcuje... Prostě by měla být součástí života každého člověka a to byl měl učitel dokázat vštípit dětem.

7. Myslíte si, že je v Česku dostatek kvalitních pedagogů hudební výchovy? A proč ano/ne?

Bohužel si myslím, že kvalitních pedagogů hudební výchovy je opravdu málo. Už se ztrácí známé „Co Čech, to muzikant.“ Velká část učitelů se výuce hudební výchovy vyhýbá, i když prošli studiem pro 1. stupeň a měli by být tedy i tímto směrem vzdělaní. Mohu to takto hodnotit podle zpětné vazby od mnoha svých kamarádek, které učí na školách různě po republice. Navíc se setkávám během praxí se studenty a většina se brání si během praxe i hodinu HV třeba jenom vyzkoušet odučit. Nemám přehled, kolik studentů si vybírá zaměření na HV a opravdu se potom na školách kvalitní výuce hudební výchovy věnují. Podle mých postřehů je to velmi málo a bohužel studenti často kriticky mluví o formě výuky HV na fakultách. Samozřejmě toto já nemohu posoudit.

Vadí mi současný stav, ale určitě to nevidím „černě“. Setkala jsem se s rámci různých školení, seminářů, kurzů, webinářů, letních hudebních škol s výbornými pedagogy hudební výchovy, kteří dále šíří své nápady. Bojují za hudební výchovu jako lvi i v rámci různých navrhovaných změn. Věřím, že nadšenců a dobrých učitelů HV bude přibývat, hudební výchově bych to velmi přála.

8. Zažila jste někdy nějaký zásadní moment ve výuce, který ovlivnil Vaší kariéru?

„Aha“ momentů při aktuální práci s dětmi je velmi mnoho, protože vlastně i děti učí nás. Často jsou to situace, při kterých máte husí kůži, jak děti zareagují nebo se ženou radostí slzy do očí. To jsou ty nejdůležitější střípky, které člověka popohání a nabíjejí v další práci. Jinak určitě moji práci hodně ovlivnilo to, když jsem se poprvé účastnila kurzu Orffovské společnosti. Nebylo to jenom tím, že jsem získala novou inspiraci, ale byla to možnost poznat zapálené lidi, kteří jsou mi blízcí i lidsky. Dál mám velké štěstí, že učím na škole, kde je hudební výchova brána jako rovnocenný partner všem předmětům. To, že mi vedení školy vyšlo vstříc a mohu se věnovat pouze HV, mne vlastně ve školství udrželo. Hudba mne zachránila před vyhořením a odchodu ze školství, o kterém jsem začala uvažovat.

9. Sama vedete různé hudební kroužky na základní škole. V čem si myslíte, že se nejvíce liší od hodin hudební výchovy? Co je nejčastěji jejich náplní?

Je ideální, když se do kroužku přihlásí děti, které o něj opravdu mají zájem. Bohužel někdy to bývá pouze podle přání rodičů. Navíc je nyní trend, že když dítě po půl roce „objeví“ jiný kroužek, nepracuje se mnou ani celý rok. Rodiče nechávají nyní děti hodně „zkoušet“ co nejvíce různých aktivit. Trošku jsem tedy upustila od nějakého celoročního „nabitého“ plánu, protože stále během roku dochází k nějakým změnám.

V kroužku navazuji na to, co jsme se naučili v hodinách HV. Náplní kroužku je tedy více prohloubit veškeré dovednosti od práce s hlasem, hudebními nástroji, propojení s pohybem apod. Děti objeví opět jiné způsoby práce, jak si s hudbou „hrát“. Většinou vždy část roku máme nějaké téma, kterému se věnujeme a na závěr máme vystoupení pro rodiče a některé třídy. V hudebně-dramatickém kroužku s malými dětmi většinou začínáme zpracováním nějaké pohádky, na které se učíme základy dramatiky. Děti si vytvářejí i kulisy, kostýmy. Aktivně se

zapojujeme na konci roku do „Chlupíkova divadelního léta“, které ve škole probíhá.

10. Proč si myslíte, že je hudební vzdělávání pro děti důležité?

Hudba krásně propojuje, tmelí kolektiv. Společný zpěv doplněný hrou na nástroje a pohybem je možnost, kdy se každý žák může nějak zapojit do společného „muzicírování“. Je platným a potřebným členem skupiny, která vytvoří společné „dílo“. Bez spolupráce, vnímání a nasloucháním ostatním se to nepodaří.

Bohužel se dnes v domácnostech aktivně hudba provozuje jen málo. Dnes děti často hudbu vnímají jen zprostředkovaně médii jako kulisu. Je třeba posilovat to, aby dítě mělo chuť aktivně se zapojit. Zahrát, zazpívat, zatančit, přemýšlet, co chce hudba říci. Mnozí si takto hudbu mohou užít pouze ve škole.

11. Můžete s námi sdílet nějaké osvědčené triky z praxe? Jak by podle vás měla vypadat ideální hodina hudebního vyučování/hudebního kroužku? Co na děti zkrátka funguje?

Pestrost, tvořivost, hravost, radost. Už je to jenom opakování toho, co jsem popsala v některé z dřívějších otázek. Chce to děti stále něčím překvapovat, nabízet nové a nové podněty, protože v hudbě je jich nepočítaně. Využívat různé věci kolem nás, propojovat aktivity se zážitky a pocity dětí, nechat děti se vyjádřit, tvořit. Nabídnout tolik různých přístupů, aby se každý v nějakém našel.

12. Chtěla byste ještě něco doplnit?

Snad jen přání, aby se děti setkávaly s fajn učiteli hudební výchovy, kteří v nich budou budovat vztah k hudbě a budeme si moci zase říkat: „Co Čech, to muzikant.“